

Stilovi odgoja, emocionalne kompetencije i iskustva u bliskim vezama kod adolescenata

Marinac Anđić, Anja

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:790947>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-12**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Anja Marinac Anđić

**STILOVI ODGOJA, EMOCIONALNE
KOMPETENCIJE I ISKUSTVA U BLISKIM
VEZAMA KOD ADOLESCENATA**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA PSIHOLOGIJU

Anja Marinac Anđić

**STILOVI ODGOJA, EMOCIONALNE
KOMPETENCIJE I ISKUSTVA U BLISKIM
VEZAMA KOD ADOLESCENATA**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc.dr.sc. Dario Vučenović

Sumentor: Katarina Jelić, mag.psych

Zagreb, 2023.

Sažetak

Adolescencija kao razdoblje prelaska iz djetinjstva u odraslu dob donosi brojne promjene na fizičkom i psihičkom planu pojedinca. Iz navedenog razloga, određene konstrukte i hipoteze moguće je ispitivati samo na populaciji adolescenata (Lebedina-Manzoni i Lotar 2011). Istraživanje je uključivalo konstrukte emocionalnih kompetencija, obrazaca privrženosti i stilova odgoja. Spomenuti konstrukti ispitivani su u brojnim istraživanjima i doprinose jasnijem shvaćanju adolescenata, ali i sastavljanju preventivnih programa koji mogu doprinijeti razvoju važnih socio-emocionalnih kompetencija. U istraživanje je uključen 101 sudionik (aritmetička sredina dobi iznosila je $M=16,93$, uz $sd=0,84$), učenik Opće i Matematičke gimnazije u Županji, a za svoj cilj, istraživanje je imalo proučiti povezanosti spomenutih konstrukata. Posljedice metodoloških ograničenja istraživanja, poput realitvo malog, prigodnog broja sudionika te korištenja mjera samoprocjene u ispitivanju emocionalnih kompetencija adolescenata, mogle su uzrokovati da dobivene razlike, testirane modelima analize varijance, nisu u potpunosti potvrdile unaprijed postavljena očekivanja. Više rezultate na Upiniku emocionalne kompetentnosti imali su učenici viših razreda srednje škole, a doprinos spola u objašnjenju varijance vidljiv je samo kod podljestvice regulacije i upravljanja emocijama ($F=4,38$, $p<0,05$). Doprinos razreda kojem su pripadali sudionici bio je značajan na ukupnom rezultatu Upitnika ($F=3,42$, $p<0,05$), na podljestvici uočavanja i razumijevanja emocija ($F=3,57$, $p<0,05$) i na podljestvici regulacije i upravljanja emocijama ($F=3,29$, $p<0,05$). Provedena je i hijerarhijska regresijska analiza koja je ispitala doprinos dobi i spola sudionika te procjena ponašanja roditelja na varijancu rezultata u području emocionalnih kompetencija. Ukupan rezultat na tom upitniku, kao kriterijska varijabla značajno je objašnjen u iznosu 14,3% pomoću seta prediktorskih varijabli, a rezultat na subljestvici regulacije i upravljanja emocijama u najvećem je postotku značajno objašnjen pomoću zadanog seta varijabli (16,7%). Posljednje je testirana raspodjela sudionika po stilovima privrženosti, koja nije pratila unaprijed očekivanu raspodjelu, svega 36.6% sudionika pokazalo je siguran obrazac privrženosti. Dobiveni rezultat raspodjele obrazaca privrženosti na ispitivanom uzorku mogao je biti posljedica izostanka stvarnih partnerskih odnosa u ispitivanoj dobi. U budućim istraživanjima iste teme svakako bi trebalo uključiti veći broj sudionika, a korišteni testovi trebali bi uključivati i različite mjere od onih samoprocjene.

Ključne riječi

adolescencija, emocionalna kompetentnost, stilovi odgoja, privrženost

Abstract

Adolescence as a period of transition from childhood to adulthood brings numerous physical and psychological changes in an individual. For this reason, certain constructs and hypotheses can only be examined on the population of adolescents (Lebedina-Manzoni and Lotar 2011). The study included constructs of emotional competencies, attachment patterns, and parenting styles. These constructs have been examined in numerous studies and contribute to a clearer understanding of adolescents, as well as the development of preventive programs that can contribute to the development of important socio-emotional competencies. The study included 101 participants (the mean age was $M=16.93$, with $sd=0.84$), students of the General and Mathematical Gymnasium in Županja, and aimed to examine the correlations between the mentioned constructs. Methodological limitations of the study, such as a relatively small sample size and the use of self-assessment measures in examining emotional competencies of adolescents, may have caused the obtained differences, tested by models of variance analysis, to not fully confirm the pre-established expectations. Students in higher grades of high school had higher results on the Emotional Competence Questionnaire, and the contribution of gender in explaining the variance is only visible in the subscale of regulation and emotion management ($F=4.38$, $p<0.05$). The contribution of the participants' class was significant in the total result of the questionnaire ($F=3.42$, $p<0.05$), in the subscale of emotion recognition and understanding ($F=3.57$, $p<0.05$), and in the subscale of emotion regulation and management ($F=3.29$, $p<0.05$). Hierarchical regression analysis was also conducted to examine the contribution of participants' age, gender, and assessment of parental behavior to the results in the area of emotional competencies. The total result on the questionnaire, as a criterion variable, was significantly explained by 14.3% with the set of predictor variables, and the result on the subscale of emotion regulation and management was most significantly explained by the given set of variables (16.7%). Finally, the distribution of participants by attachment styles was tested, which did not follow the expected distribution, as only 36.6% of participants showed a secure attachment pattern. The obtained result of the distribution of attachment patterns in the examined sample could have been due to the absence of actual partnership relations at the examined age. Future research on the same topic should include a larger number of participants, and the tests used should include various measures other than self-assessment measures.

Keywords

Adolescence, emotional competence, parenting styles, attachment patterns

Sadržaj

1.	Uvod.....	3
1.1.	Adolescencija: razdoblje nemira	3
1.2.	Obitelj i odgoj.....	4
1.3.	Privrženost.....	8
1.4.	Emocionalne kompetencije.....	11
2.	Cilj i problemi	14
3.	Metoda.....	16
3.1.	Sudionici.....	16
3.2.	Mjerni instrumenti	16
3.2.1.	Upitnik roditeljskog ponašanja (URP) (Kresesteš i sur., 2008)	16
3.2.2.	Upitnik emocionalne kompetentnosti (UEK) (Takšić, 2000).....	17
3.2.3.	Skraćena modificirana inačica Inventara iskustava u bliskim vezama (Brennan 1998; Kamenov i Jelić, 2003).....	18
3.3.	Postupak.....	18
4.	Rezultati	20
5.	Rasprava.....	38
5.1.	Povezanost roditeljskog ponašanja i stilova odgoja, emocionalnih kompetencija i privrženosti adolescenata.....	38
5.2.	Spol, dob i emocionalne kompetencije.....	40
5.3.	Doprinos roditeljskog ponašanja, spola i dobi sudionika u predviđanju emocionalne kompetentnosti sudionika istraživanja.....	42
5.5.	Prednosti, ograničenja i prijedlozi za buduća istraživanja.....	44
6.	Zaključak.....	45
7.	Literatura	47

1. Uvod

1.1. Adolescencija: razdoblje nemira

Različiti znanstvenici i različiti izvori dugi niz godina nemaju jednako određenje za ono što predstavlja pojam adolescencije, no ipak variranja u opisu i konceptualizaciji samog pojma minimalna su. Na početku je važno istaknuti trajanje i dob za koju se smatra kako pripada navedenom razdoblju. Lacković Grgin (2006) razlikuje tri stadija: rana adolescencija, u trajanju od 10./11. godine do 14. godine života; srednja adolescencija, u trajanju od 15. do navršene 17. godine života i kasna adolescencija koja nastupa u 18. godini i traje do ranih 20.-ih godina.

Ule (1987) navodi kako je adolescencija: „individualno specifičan proces psihofizičkog i socijalnog formiranja ličnosti, u kojemu se pojedinac osposobljava za normalno obavljanje svojih spolnih, radnih i kulturno specifičnih uloga“. Lebedina-Manzoni i Lotar (2011) definiraju adolescenciju kao važno doba u životu svakoga pojedinca, a po njima ono je „ispunjeno brzim razvojnim promjenama, povećanim zahtjevima okoline, očekivanjima koje sami sebi namećemo, potrebom za zauzimanjem osobnog stava, stila ponašanja, težnji ka prepoznatljivosti tj. identitetom“. Za Meeusa i suradnike (2005) objašnjenje adolescencije leži u kontrastima prožetim kroz trajanje spomenutog razdoblja. Jasno je kako adolescent više nije dijete, ali problem nastaje u činjenici što još uvijek nije ni odrasla osoba. Sve što adolescent jest je zbunjen, podložan utjecaju prijatelja, lako pobudljiv i često izgubljen. Osim toga, Meeus i suradnici (2005) navode kako je to razdoblje karakterizirano jasnim isticanjem onoga što adolescent ne želi, ali smanjenim uvidom u ono što zapravo želi, ističe kako su često toliko labilni da odaju dojam kako im je svega dosta, ali u isto vrijeme žele iskusiti sve.

Najveće promjene u životu jednog adolescenta uglavnom se događaju na fizičkom planu, to su vidljive i opipljive promjene koje je ponekad najlakše zamijetiti. No, osim tih vidljivih promjena prave se promjene događaju i na njihovom socijalnom, emocionalnom i kognitivnom planu, a očituju se u povećanoj potrebi preuzimanja odgovornosti na pragu prelaska iz doba djetinjstva u svijet odrasle osobe (Vejmelka 2012). Kada se govori o emocionalnim promjenama koje adolescenti doživljavaju, svakako se mora istaknuti činjenica kako tek prelaskom u adolescenciju otkrivaju brojne nove emocije koje ih često dovode u stanje zbunjenosti i unutarnjeg nemira. Govoreći o emocionalnom planu pažnja se treba obratiti i na jačanje seksualnog nagona, ali i na to kako su mladi ljudi često nedovoljno educirani po pitanju istoga, pa podliježu sve većem utjecaju medija i vršnjaka, ali nažalost iz

tih kanala komunikacije ne dobivaju uvijek najtočnije informacije (Hodžić i sur., 2003). Đuranović (2014) ističe kako i na kognitivnom planu dolazi do brojnih promjena u smislu formiranja čvrstih stavova o aktualnim temama, ali i o razvoju sustava vrijednosti koji će ih pratiti kroz daljnji život. Kognitivne promjene općenito su posljedica socijalnih interakcija i društva u kojima se kreću, ali i posljedica odnosa s autoritetima. Većina njih „bori se“ između tradicijskih vrijednosti koje su njegovali u obitelji, ali i prihvaćanja promjena i modernizacije kojima su izloženi u školskim ustanovama i među vršnjacima. Osim navedenog, ovo razdoblje karakterizira i više provedenog vremena bez nadzora odraslih osoba (Daniel i sur., 2012). Spominjući različite teoretičare u području adolescencije valja spomenuti i Erika Ericksona. Erickson nudi cjeloživotnu teoriju psihosocijalnog razvoja, podijeljenu unutar osam faza, a svaka je faza karakterizirana pojavom novih potreba koje izazivaju krizu unutar pojedinca, koja u toj fazi treba biti razriješena (Jozić i sur., 2011). Berk (2008) navodi kako se kroz fazu adolescencije glavni konflikt događa u području razvoja identiteta, naspram zbunjenosti uloge adolescenta. Pozitivno razješenje krize vidljivo je u samostalnosti ličnosti, a negativno onda kada nastupa konfuzija identiteta (Fulgosi, 1997). Fulgosi (1997) također ističe kako osim u području ličnosti i formiranja identiteta, dolazi i do pojave brojnih seksualnih konflikata, čije rješenje dovodi do formiranja jasne spolne uloge. Razvoj identiteta ističe se kroz njegove promjene, nastajanje i nestajanje koje može trajati sve do sredine dvadesetih godina pojedinca, a naziva se fazom moratorija. Uspješan završetak te faze dovodi do formiranja vrline vjernosti (Fulgosi, 1997). Vrlina vjernosti vidljiva je u poštivanju društvenih normi, a posebno je istaknuta u težnji pojedinca da ostvaruje romantične odnose koji su karakterizirani stabilnošću, te da sklapa prijateljstva (Erickson, 2008).

Imajući sve navedeno na umu, adolescencija svakako nije laka. Prelazak iz razdoblja često bezbrižnog djetinjstva, u svijet odrasle i odgovorne osobe nosi sa sobom brojne fizičke, emocionalne i kognitivne promjene. Navedene promjene za svrhu imaju izgradnju pojedinca koji je samostalan i istovremeno formiranog identiteta, koji mu omogućava stvaranje i održavanje partnerskih odnosa koji predstavljaju cilj u nadolazećoj razvojnoj fazi nakon adolescencije.

1.2. Obitelj i odgoj

Uloga obitelji

Gledajući na obitelj iz konteksta pedagoškog stajališta, govorimo o temeljnoj odgojnoj i socijalnoj zajednici u životu svakoga pojedinca. Ta zajednica sastoji se od članova obitelji,

ali i njihovih međusobnih odnosa (Zloković i Čekolj, 2018). Kroz povijest istraživanja ovog pojma, njegova je kompleksnost zadavala brojne probleme u klasifikaciji obiteljskih struktura. Jednu od klasifikacija predlažu Čudina-Obradović i Obradović (2006): dvoroditeljske obitelji s dva biološka roditelja, dvoroditeljske obitelji s dva adoptivna roditelja, jednoroditeljske obitelji s podjednakom podjelom roditeljstva oca i majke, jednoroditeljske obitelji s majkom kao glavom obitelji bez poznatog oca, jednoroditeljske obitelji s majkom kao glavom obitelji uz kontakte s ocem, jednoroditeljske obitelji s ocem kao glavom obitelji, dvoroditeljske obitelji s majkom i poočimom, dvoroditeljske obitelji s ocem i pomajkom te jednoroditeljske obitelji unutar majčine roditeljske obitelji. Sve navedene kategorije, odnosno vrste obitelji, doprinose različitostima pojedinaca u smislu njihove izgradnje osobnosti.

Odgoj

Obitelj je prema Previšiću (2003) zajednica koja prati osobu kroz vrijeme provedeno između rađanja, preko odrastanja i života, pa sve do pojedinčeve smrti. U takvoj zajednici je važno napomenuti i jednu od glavnih komponenti, a to je odgoj, kao i njegova značajna uloga, vidljiva kroz svaki segment života pojedinca (Previšić, 2003). Odgoj se smatra i jednom od glavnih komponenata kvalitete obiteljskih odnosa, a promatra se kroz odnos između roditelja/skrbnika i djece. Brojna su istraživanja provedena na temu onoga što nazivamo kvalitetom obiteljskih odnosa. Jednu od takvih tema istraživao je i Ninčević (2009), a cilj rada bio je prikazati što to mladi ističu kao potrebno u odnosu sa svojim roditeljima, kako bi o tom odnosu izvještavali kao o kvalitetnom. Od istaknutih pozitivnih odrednica odnosa, u spomenutom istraživanju, adolescenti su isticali kako im je važna roditeljeva zainteresiranost te nuđenje pomoći kada je ona potrebna. Osim toga, teže prema pokazateljima ljubavi i prihvaćanja u svim segmentima mladoga života. Isticali su i važnost roditeljevog smisla za humor, kao i općenito sretnog života koji vode, a ističu ga kao primjer svojoj djeci. Kada je riječ o adolescentima i njihovom odnosu sa roditeljima, u kontekstu poimanja obitelji, svakako treba naglasiti i činjenicu da mladi u tim godinama provode znatno manje vremena u obiteljskim interakcijama što nužno dovodi i do smanjenja komunikacije te sve veće separacije adolescenata na putu u nezavisan život odrasle osobe (Lacković-Grgin, 2006). Pervišić (2003) ističe kako svi međusobni odnosi služe kao modeli, koji kada su usvojeni na ispravan način mogu voditi prema zadovoljnom i sretnom životu mladih, a kasnije i odraslih osoba.

Govoreći o međusobnim odnosima i potrebnim kvalitetama istih, došlo se do zaključaka kako ne postoji jedinstvena skupina kvaliteta koja jamči sreću neke obitelji i

njezinih članova, ali Reid (1996, prema Lacković-Grgin, 2006) izdvaja moguće odrednice „kvalitetne obitelji“. To je brak roditelja, koji nosi sa sobom pozitivne karakteristike, slaganje u odgoju koji dijele oba roditelja, zdrava komunikacija i prilagodljivost, ali i zajedničko provedeno vrijeme kada međusobni odnosi u najvećoj mjeri mogu pozitivno djelovati na pojedinca. Izostanak spomenutih pozitivnih karakteristika može dovesti do brojnih eksternaliziranih problema u adolescentnoj dobi (Van den Akker i sur., 2013).

Govoreći o obiteljskim odnosima u kontekstu adolescencije pažnja se uglavnom pridaje procesu separacije, tj. individualizacije mladih pojedinaca, povezane upravo s razdobljem života u kojem se tada nalaze. Važno je napomenuti kako kod spomenutog procesa ipak ne treba zaboraviti na činjenicu da i tijekom tog procesa adolescenti svejedno teže podršci od strane svojih roditelja (Lacković-Grgin, 2006). Grolnick i sur. (2008, prema Lovrić, 2021) ističu kako se pozitivnim roditeljstvom smatra ono roditeljstvo koje sadrži komponente roditeljske uključenosti, pružanja strukture i podržavanja autonomije djeteta. Upravo podržavanje autonomije kao komponenta ima ključnu ulogu u procesu separacije, tj. individualizacije adolescenta. Lacković-Grgin (2006) ističe kako adolescenti izvještavaju da pri tom procesu uspostavljanja novih vrijednosti i stavova te formiranja novih interesa, oni sebe i dalje smatraju dijelom obitelji i svakako očekuju podršku i predanost roditelja u njihovom daljnjem razvoju.

U svemu navedenom, ogleda se činjenica kako se obitelj, ali i svi odnosi unutar iste, mogu smatrati zaštitnim čimbenikom kada ispunjavaju sve potrebne kriterije za rast i razvoj pojedinca. Ipak, u brojnim slučajevima kada preduvjeti nisu ispunjeni, obitelj kao takva, može predstavljati i svojevrsan rizik. Kada se govori o zaštitnim činiteljima u kontekstu obitelji uglavnom se misli na: općeniti dojam topline i bliskosti u odnosima; pozitivan brak; zajedničko provedeno vrijeme; konstruktivne načine komunikacije; socioekonomski status koji ispunjava želje i očekivanja pojedinaca te brojne druge karakteristike (Štimac i suradnice, 2015). Od rizičnih činitelja Štimac i suradnice (2015) navode: učestale situacije stresne za pojedinca; nedosljedan način odgoja, posebice u kontekstu zadavanja kazni; smanjenu podršku roditelja itd. Klarin i Đerić (2014) u svojem istraživanju ističu kako su zaštitni, ali i rizični čimbenici, u odnosu roditelj-dijete, značajno povezani s onime što nazivamo psihosocijalnom prilagodbom, na način da roditeljsko ponašanje može značajno utjecati na nastanak brojnih psihičkih problema onda kada rizični, prevladaju zaštitne faktore koje obitelj nosi.

Roditeljsko ponašanje i stilovi odgoja:

Roditeljsko ponašanje definira se pomoću dimenzija kontrole i prihvaćanja (Klarin i Đerđin, 2014). Klarin i Đerđin (2014) također ističu kako spomenute dvije dimenzije roditeljskog ponašanja mogu odrediti i ponašanja djece, u kojima su često vidljivi internalizirani i eksternalizirani problemi. Kod većeg prihvaćanja roditelja i smanjene psihološke kontrole smanjena je i stopa pojavnosti problema u ponašanju. Dok suprotno, emotivna manipulacija i omalovažavanje djeteta te brojne prijetnje put su ka mnogim internaliziranim problemima koji određuju i ostale odnose u kasnijem životu. Iz tog je razloga kvalitetan obiteljski odnos, na relaciji roditelj-dijete, značajan kako bi se potrebe pojedinca zadovoljile, neovisno o dobi u kojoj se pojedinac nalazi. U tom se kontekstu treba promatrati na koji način roditeljsko ponašanje utječe na prilagodbu pojedinca u različitim periodima njegova odrastanja i razvoja.

Ponašanje roditelja ogleda se kroz različite stilove odgoja. Raboteg-Šarić i suradnice (2011) roditeljski stil odgoja definiraju kao roditeljske stavove upućene djetetu uz sadržaj emocionalnog konteksta kroz koje se posljedično odvijaju svi roditeljski postupci. Roditeljski stilovi prema Klarin (2006) ističu se na dvije dimenzije: dimenziji roditeljske topline, koja podrazumijeva podršku i ljubav usmjerenu prema djetetu i dimenziji kontrole; koja prikazuje u kojoj mjeri je kontrolirano dijete, ali i oni događaji koji nisu dijelom njegova života. Pomoću istih dimenzija Baumarid (1971, prema Lacković-Grgin, 2006) definira tri odgojna stila: autoritativni, autoritarni i permisivni, a nakon toga Maccoby i Martin (1983, prema Lacković-Grgin, 2006) izdvajaju još i četvrti, indiferentni stil odgoja. Autoritativni stil odgoja visoko je na dimenziji topline, ali i kontrole. Autoritarni stil odgoja podrazumijeva visoku razinu kontrole, ali sniženu razinu topline i prihvaćanja. Permisivni stil odgoja očituje se kroz visoku razinu topline roditelja, ali kroz nisku kontrolu, dok su roditelji s indiferentnim stilom odgoja nisko na obje navedene razine.

Autoritativni stil odgoja karakteriziran je visokim stupnjem uvažavanja i pružanjem potpore djeci, ali uz visoku kontrolu u smislu jasno izrečenih granica, koje su djeci jasne i prihvaćene. Klarin (2006) navodi kako ovakav stil odgoja pogoduje značajnijoj mogućnosti regulacije emocija, višim socijalnim kompetencijama i generalno pozitivnijoj slici o sebi kod djece. Osim toga, Bost i sur. (1998, prema Klarin, 2002) u svojem istraživanju potvrdili su kako djeca čiji su roditelji primjenjivali autoritativan stil roditeljstva ostvaruju više bliskih kontakata u daljnjem životu, a ti prijateljski i partnerski odnose procjenjuju kvalitetnijima.

Autoritarni stil roditeljstva očituje se u visokim dimenzijama kontrole, ali i smanjenom toplinom koja je usmjerena prema djetetu. Ovaj stil prepoznatljiv je kroz prevelik broj, često nedostižnih zahtjeva, koji su usmjereni prema djetetu. Miliša (2016) navodi kako ovaj stil roditeljstva često može voditi ka brojnim neprilagođenim ponašanjima djece, u smislu agresivnosti, delikvencije i sniženih prosocijalnih ponašanja.

Permisivni ili popustljivi stil roditeljstva vidljiv je u visokim razinama topline i povezanosti u odnosu roditelj-dijete, ali uz nisku razinu kontrole. U ovom tipu odgoja izostaju jasne granice i strukture od strane roditelja te ih često djeca moraju sama sebi postavljati (Rena i sur, 2013). Ovakav stil odgoja prema Klarin (2006) može dovesti do raznih problema kod djece, u vidu smanjenog poštivanja normi, čestog osjećaja snižene razine zadovoljstva i kompetentnosti, ali i do razvoja depresije.

Posljednji od izdvojenih stilova odgoja, indiferentni stil, određen je sniženim razinama obje komponentne, topline prema djetetu i kontrole usmjerene na dijete. Ovakav stil odgoja karakteriziran je niskom razinom ljubavi, bez uključivanja emocija te smanjenim nadzorom i općenitom brigom za vlastito dijete. Klarin (2006) ističe kako će ovakav stil odgoja posljedično dovesti do brojnih problema u razvoju djece, na emocionalnom, ali i na ponašajnom planu. Djeca čiji su roditelji koristili indiferentni odgojni pristup imaju značajno smanjenu mogućnost regulacije emocija, često su neposlušna, a njihovo se ponašanje ponekad može okarakterizirati kao antisocijalno (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Takva se ponašanja događaju zbog pretjerane potrebe za privlačenjem pažnje koju dijete nije dobilo od roditelja (Maras i sur., 2012).

Iz svega dosad navedenog vidljivo je kako odgoj i roditeljsko ponašanje, prikazano kroz stilove roditeljstva može doprinijeti brojnim dobrim, ali i lošim čimbenicima u razvoju i formiranju pojedinca. Način na koji će pojedinac stvarati daljnje veze kroz život, ali i kakvo će njegovo ponašanje i doživljavanje biti, uvelike ovisi o obitelji i samim odnosima unutar iste. Roditeljski stilovi odgoja i općenite povezanosti u najranijoj dobi, određuju i pojam koji se naziva privrženost pojedinca, a ključan je u brojnim fazama života.

1.3.Privrženost

Rana privrženost

Privrženost se najčešće definira kao relativno trajna veza između djeteta i majke, odnosno primarnog skrbnika (Ainsworth, 1969). Osim prema majci, dijete može biti privrženo i prema drugim članovima uskog kruga ljudi s kojima je okruženo u najranijem

periodu; poput bake i djeda, oca, u kasnijoj dobi prijateljima, ali i budućim partnerima (Kamenski i Jelić, 2003). Govoreći o samom pojmu privrženosti, ona se prema Bowlbyu (1969) definira kao afektivna veza s tendencijom stvaranja i održavanja stvorene bliskosti sa određenom osobom, a to stvaranje i održavanje posebice su istaknute u periodima stresa za pojedinca. Ainsworth (1969) ističe također važnost majke u stvaranju privrženosti kod novorođenčeta, a ta privrženost ovisna je o kvaliteti odnosa koje dijete ima s majkom, o načinu i učestalosti primjećivanja djetetovih signala od strane majke, kao i o interpretaciji i odgovoru majke na zahtjeve djeteta. Iz interakcije prethodno navedenog, stvara se jedan od 4 tipa privrženosti: sigurna privrženost, izbjegavajuća privrženost, opiruća ili anksiozno-ambivalentna privrženost (Ainsworth, 1969).

Kasna privrženost

Govoreći o istraživanju u području stilova privrženosti, ističu se i autori Hazan i Shaver (1987), koji preuzimaju tipove privrženosti od Ainsworth (1969), ali ističu kako se ti tipovi mogu razlikovati od djetinjstva, preko adolescencije, pa sve do odrasle dobi. Za razliku od njih Bowlby (1969) smatra kako jednom uspostavljen obrazac privrženosti ostaje nepromijenjen kroz čitav život pojedinca, budući da kao takav postaje dijelom ličnosti i utječe na stvaranje svih povezanosti u emocionalnom smislu. Iako obrazac privrženosti, prema Bowlbyu (1969) ostaje jednak za cijelog života pojedinca, objekti privrženosti mijenjaju se sa dobi. Kako je već istaknuto, objekti privrženosti u djetinjstvu odnose se na majku i blisku obitelj, a u periodu adolescencije ti se objekti ističu u vršnjačkim skupinama. Osim navedenog, Weiss (1982, prema Kamenov i Jelić, 2003) izdvaja kriterije koji su potrebni kako bi se uspostavila privrženost u odrasloj dobi pojedinca. Ti kriteriji su: sigurnost koju pojedincu omogućava kontakt s objektom privrženosti; anksioznost ili ljutnja kada je pojedinac u situaciji odvajanja od objekta privrženosti i osjećaj sigurnost koju pojedinac ima kada ostvaruje kontakt s objektom privrženosti. Svi navedeni kriteriji slučni su onima koji su potrebni i u osnovi privrženosti u najranijoj dobi, ali Weiss (1982, prema Hazan i Shaver, 1994) ističe kako je osim navedenih kriterija, za kasniju privrženost važan i reciprocitet u odnosu. Za razliku od djetinjstva, gdje se odrasla osoba/njegovatelj dominantno skrbi o djetetu u kasnijim je odnosima ta skrb dvosmjerna. Privrženost u kasnijoj dobi osnova je stvaranje partnerskih i prijateljskih odnosa. Postoje tri hipoteze po kojima se kombiniraju stilovi privrženosti u odnosima: hipoteza sličnosti, hipoteza sigurnosti privrženosti i hipoteza komplementarnosti (Holmes i Johnston, 2009). Hipoteza sličnosti govori kako pojedinci sa sigurnim stilom privrženosti traže partnere koji imaju isti obrazac privrženosti, dok će

pojedinci s nesigurnim oblicima privrženosti tražiti partnere koji imaju neki od nesigurnih obrazaca (Schmitt, 2002). Hipoteza sigurnosti privrženosti ističe kako svi imaju tendenciju traženja partnera sa sigurnim obrascem privrženosti, budući da je on preferiraniji od drugih oblika privrženosti, dok se u hipotezi o komplementarnosti ističe kako se u potrazi za partnerom ljudi vode potragom za suprotnim stilom od onoga koji sami imaju (Holmes i Johnston, 2009). Hipoteza komplementarnosti potvrđena kod odbijajuće i zaokupljene privrženosti, dok se teza o sličnosti ističe kao jedan od glavnih prediktora zadovoljstva vezom i brakom (Luo i Klohn, 2005).

Radni modeli i vrste privrženosti

Osim u području istraživanja privrženosti kroz različite periode života pojedinca, Bowlby (1969) predlaže i teorijski okvir po kojemu je privrženost zapravo jedan od dva usvojena radna modela koji se uspostavlja odnosom s roditeljem u najranijoj dobi; model o sebi i model o drugima. Ovakav sustav shvaćanja privrženosti značajno doprinosi objašnjenju koncepta u razdobljima koja slijede nakon razvojne faze djetinjstva. Tako je Bartholomew (1997) u istraživanju koje je uključivalo sudionike u odrasloj dobi, uz uvažavanje sustava radnih modela, istaknula postojanje četiri vrste privrženosti: sigurna privrženost, zaokupljena privrženost, odbijajuća privrženost i plašljiva privrženost. Tipovi privrženosti formirani su uz pretpostavku postojanja pozitivnog ili negativnog modela koji pojedinac ima o sebi ili o drugima. Pozitivan model o sebi karakteriziran je osjećajem vlastite vrijednosti, koji ne ovisi o drugim ljudima u pojedinačnoj blizini, dok negativan model slike o sebi upućuje na povećanu razinu anksioznosti kada se nađe u situaciji mogućeg prihvaćanja ili odbijanja od strane pojedinaca u bliskim vezama koje njeguje (Bartholomew, 1997). Radni model koji se odnosi na druge također može biti pozitivan ili negativan. Kada govorimo o pozitivnom radnom modelu o drugima mislimo na olakšan pronalazak emocionalne potpore i intime u bliskim vezama; dok kod negativnog modela dolazi do izbjegavanja intime u bliskim vezama (Bartholomew, 1997). Bartholomew (1997) u objašnjenju izdvojenih vrsta privrženosti navodi i objašnjenje kako sigurno privrženi pojedinci osjećaju ugodu prilikom intimnih veza i bez poteškoća traže emocionalnu potporu kada im je ona potrebna. Pojedinci sa zaokupljenom privrženosti pretjerano su opterećeni stalnom potragom za ispunjenjem potreba i uspostavom privrženosti, što može dovesti do pretjerane ovisnosti o partneru, a partnerovo prihvaćanje ili odbijanje do procjene vlastite vrijednosti. Odbijajuća privrženost karakterizirana je izbjegavanjem bliskosti i intime u odnosima, ali sa zadržanom pozitivnom slikom o sebi, koju pojedinac održava potpunim negiranjem potrebe za bliskom osobom. Izbjegavanje intime i

prisnosti također je vidljivo i kod plašljivo privrženih pojedinaca. U ovom slučaju izbjegavanje je posljedica prevelikog straha od mogućeg odbijanja, ali uz svjesnost kako potreba za intimnim i bliskim odnosom ipak postoji.

Osim kategorizacije u nova navedena četiri tipa privrženosti bitno je izdvojiti i podlogu za koju brojni autori smatraju da se nalazi u osnovi pojma privrženosti. Brennan i suradnici (1998, prema Kamenov i Jelić, 2003) su faktorizacijom osnovnih konstrukata koji se nalaze u podlozi pojma privrženosti izdvojili dimenzije anksioznosti i izbjegavanja. Anksioznost u odnosu očituje se kroz povezanost sa konstruktom modela o sebi; označava strah od napuštanja i potrebu za ostvarenjem bliskosti. Dimenzija izbjegavanja objašnjena je kroz povezanost sa modelom o drugima, a predstavlja suprotnost dimenziji anksioznosti. Odnosi se na nelagodu kod pojedinca kada osjeća bliskost ili ovisnosti o drugim ljudima. U ovisnosti o izraženosti jedne ili obje dimenzije kod pojedinca formirat će se i tip privrženosti u adolescentnoj i odrasloj dobi. Formirani tipovi privrženosti u populaciji adolescentne i odrasle dobi prate određene raspodjele. Jedna od meta-analiza, na temu raspodjele stilova privrženosti na spomenutim populacijama, prikazala je kako je u preko 200 radova prevalencija sigurnog stila privrženosti iznosila 58%, dok se preostali postatak raspodjelio na tri oblika nesigurne privrženosti (Bakermans-Kranenburg i van IJzendoorn, 2009).

1.4. Emocionalne kompetencije

Stilovi privrženosti povezani su s brojnim ishodima po pitanju razvoja osobnosti i psihopatologije pojedinca, ali i s brojnim životnim odlukama koje se mogu odnositi na odabir romantičnog partnera te sa raznim sklonostima poput bolesti ovisnosti i sličnog (Lorenzini i Fonagy, 2013). Jedan od istaknutih utjecaja vidljiv je u području emocionalnog života pojedinca (Marshall i sur., 2018). Spominjući važnost emocija za život pojedinca izdvaja se pojam emocionalne inteligencije. Početne definicije emocionalne inteligencije označavale su ju kao pojam kojim se definira sposobnost pojedinca u praćenju vlastitih, ali i emocija drugih ljudi, a te informacije koristi kako bi donio odluke o svojem ponašanju (Salovey i Mayer, 1990). Isti autori naknadno su revidirali samu definiciju pojma emocionalne inteligencije, ističući kako je emocionalna inteligencija sposobnost uspostave kontrole nad vlastitim emocijama, ali i znanje o istima, kojima se potiče, kako emocionalni, tako i intelektualni razvoj. Uz istaknutu odvojenost novodefiniranog pojma od domena kognicije i ličnosti (Salovey i Mayer, 1990). Velik interes psihološke struke za istraživanjem navedenog pojma pojavljuje se nedugo nakon knjige Davida Golemana u kojoj se opširno opisuje pojam emocionalne inteligencije, a cilj istraživača bio je provjeriti teze spomenute kod prije

navedenih autora (Hajnc i Vučenović, 2013). Nakon godina istraživanja došlo se do zaključka kako se emocionalna inteligencija konceptualno može promatrati kao sposobnost, ali i kao osobina ličnosti (Rivers i sur., 2019). Mayer i suradnici (2016) emocionalnu inteligenciju promatraju kao sposobnost, a u modelu ističu postojanje četiri različite sposobnosti: percepcija emocija, korištenje emocija u facilitaciji mišljenja, razumijevanje emocija i regulacija emocija. Različita konceptualizacija pojma emocionalne inteligencije dovela je i do razlike u mjerenjima samog konstrukta, u ovisnosti promatra li se on kao osobina ličnosti ili kao sposobnost pojedinca. Hajnc i Vučenović (2013) u svojem istraživanju navode kako se pri mjerenju pojma, gledano iz konteksta osobine ličnosti koriste razne ljestvice procjene i samoprocjene; a u kontekstu sposobnosti brojni testovi koji mjere učinak. Jedan od upitnika u Hrvatskoj je i Upitnik emocionalne kompetentnosti, skraćeno, UEK-45 (Takšić, 2002). Riječ je o upitniku, dijelom preuzetom iz modela Saloveya i Mayera, ali zbog paradigme u kojoj se emocionalna inteligencija predstavljala kao sposobnost, autor mijenja naziv konstrukta u emocionalnu kompetentnost (Takšić, 2006). Brojne su se operacionalizacije konstrukta i upitnici nailazili na kritike, a one su uglavnom bile temeljene na činjenici kako u različitim mjerenjima postoji efekt socijalno poželjnog odgovaranja; osim toga kritike na testove sposobnosti odnosile su se na činjenicu kako je sposobnost moguće mjeriti isključivo testovima učinka (Hajnc i Vučenović, 2013; 2019).

Emocionalna kompetentnost i drugi konstrukti

No ipak, usprkos čestim kritikama konstrukta emocionalne inteligencije i neslaganjima u definiranju pojma te načinu mjerenja, autori se slažu kako postoji povezanost emocionalnih vještina sa brojnim drugim konstruktima u psihologiji. Tako su u istraživanju povezanosti stilova privrženosti sa psihološkim funkcioniranjem pojedinca Mikulincer i suradnici (2007) naveli kako su adolescenti i odrasle osobe sa usvojenim obrascem sigurne privrženosti pokazivali dominantno zdravije obrasce nošenja s emocijama i izražavanja emocija. Osim toga učinkovitije i aktivnije su se nosili sa stresom, ali su i općenito optimističnije procjenjivali događaje koji su im predstavljali prijetnju. Takav način nošenja s emocijama može se objasniti pomoću usvojenih radnih modela koje predlaže Bowlby (1973), a u tom su radnom modelu odnosa prema sebi i drugima prisutna i brojna proceduralna znanja koja sadrže prošla iskustva povezana sa sigurnom bazom i lakšim upravljanjem neugodnim emocijama. Posljedično, sigurno privržene osobe imaju bolje mentalno zdravlje, stabilniji odnos s drugima kojima su ujedno i zadovoljni, više samopouzdanje i posljedično su uspješniji na brojnim područjima života uključujući obrazovanje, rad i obiteljski život.

Spomenute brojne povezanosti emocionalnih kompetencija, odnose se i na povezanost djetetovih emocionalnih kompetencija s ponašajnim osobinama njegovih roditelja te njihovim odgojnim stilom. Na način da oni roditelji koji svoj obrazac ponašanja prilagođavaju onome što je u tome trenutku djetetu potrebno, stvaraju okolinu u kojoj se dijete osjeća emocionalno kompetentno, stabilno i boljeg mentalnog zdravlja. U ponašajnom pogledu kod te djece vidljivi su konzistentniji emocionalni odgovori, ali i općenito pozitivniji način gledanja na svijet (Khaleque i Rohner, 2002, prema Valić i Brajša-Žganec, 2018). Istraživanja još navode kako se može primijetiti različita uloga majke i oca na psihosocijalne odrednice djeteta; očevo ponašanje, kada je percipirano kao pozitivno može voditi do viših akademskih i socijalnih postignuća kod djece, većeg doprinosa boljem mentalnom zdravlju, ali i smanjenju konzumacije opojnih stvari (Linville, 2010). Dok je prihvaćanje i psihološka potpora koju iskazuje majka povezana s dobrim emocionalnim razvojem i općenitom boljom prilagodbom djece u novim situacijama (Linville, 2010). Istraživanje Klarin (2002) pokazalo je kako djeca koja su imala kvalitetniji odnos s roditeljima, osobito s majkom, lakše reguliraju svoje emocije, a samim time ostvaruju i više kvalitetnih odnosa sa svojom vršnjačkom skupinom. Osim navedenog, do lakšeg upravljanja emocijama kod djece može se doći i senzitivnim majčinstvom. Ovaj se pojam odnosi na majku koja je emocionalno dostupna i adekvatno odgovara na sve potrebe djeteta, što kasnije dovodi do djetetovog lakšeg prepoznavanja i odgovora na vlastitu emociju (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Za razliku od toga, Velki (2012) izdvaja kaznu i restrikciju usmjerenu prema djetetu, nedosljednost u odgoju i nejasno postavljanje granica, faktorima rizika za kasnije lošije nošenje s emocijama kod djece, za slabije prepoznavanje istih, kao i za brojne agresivne ispade.

Karakteristike emocionalne kompetentnosti pojedinaca očituju se u izražavanju, prepoznavanju i regulaciji vlastitih emocija. Utjecaj roditeljskog ponašanja može imati utjecaj na sve nabrojane karakteristike emocionalne kompetentnosti (Valić i Brajša-Žganec, 2018). Obiteljska klima može imati velik utjecaj kada je riječ o sposobnostima regulacije i upravljanja emocijama, budući da je već od ranog djetinjstva vidljivo kako roditelji, odgovorom na emocije djece, uče djecu na koji način da samostalno reguliraju vlastite emocije, bile one ugodne ili neugodne (Brašša-Žganec, 2003). U suprotnom, kada roditelji ne odgovaraju na emocije djece, dolazi do potrebe djeteta da se samo suočava sa stresom i uznemirenosti, a to za posljedicu ima loš obrazac kasnijeg suočavanja i brojne smetnje u ponašanju (Bilić i sur., 2012). Čudina-Obradović i Obradović (2006) ističu kako na području razumijevanja emocija roditelji također imaju ključnu ulogu, budući da djeca u dobi od tri godine, koja su u okolini u kojoj imaju priliku pokazati emocije, kasnije brže i uspješnije

imenuju emocije odraslih osoba. Ovakav utjecaj za posljedicu može imati i lakše stvaranje i održavanje vršnjačkih veza, budući da djeca koja bolje razumiju, reguliraju i izražavaju emocije bolje i sudjeluju u socijalnim interakcijama; dok ona koja su iz obitelji smanjenih socijalnih vještina imaju manji broj vršnjačkih odnosa (Denham i sur., 1997).

Osim povezanosti s nabrojenim konstruktima emocionalne kompetencije pokazuju i povezanosti sa dobi i spolom sudionika, odnosno pokazuju doprinose ove dvije varijable u objašnjenju emocionalne inteligencije kada je ona promatrana kao sposobnost. Istraživanje Vučenović i Hajncl (2013) potvrdilo je nalaze drugih istraživanja u kojima je su dob i spol bili povezani sa konstruktom emocionalne inteligencije promatrane u okviru sposobnosti. Analizom razlika navedeno istraživanje dobilo je rezultate u kojem su stariji sudionici istraživanja ostvarivali više rezultate na zadanim upitnicima, u kontekstu dobi, a žene više rezultate u odnosu na muškarce, u kontekstu razlika u spolu. Doprinos dobi u razlici ostvarenih rezultata objašnjen je pomoću lakše interpretacije emocija u starijoj dobi, budući da im s porastom dobi postaju upečatljivije one informacije koje imaju pozitivan karakter od onih koje su negativnog ili neutralnog značaja (Scheibe i Carstensen, 2010, prema Vučenović i Hajncl, 2013). Govoreći o doprinosu spola u formiranju razlika u navedenom konstruktu ističe se činjenica kako se te razlike pojavljuju već u dječjoj dobi kada se od dječaka očekuje bolja kontrola izražavanja vlastitih emocija, a djevojčice se potiče na razgovor i izražavanje onoga što osjećaju (Brody i Hall, 1993, prema Vučenović i Hajncl, 2013).

2. Cilj i problemi

S obzirom na sve prije navedeno glavni je cilj ovog istraživanja bio utvrditi povezanosti roditeljskog ponašanja i stilova odgoja s različitim obrascima privrženosti i emocionalnom kompetentnosti adolescenata te provjeriti relativni doprinos sociodemografskih i varijabli roditeljskog ponašanja u objašnjenju varijance emocionalne kompetentnosti sudionika. U skladu s tim ciljem postavljeni su sljedeći istraživački problemi:

1. Ispitati povezanost stilova roditeljskog odgoja, emocionalnih kompetencija i iskustava u bliskim vezama kod adolescenata.
2. Utvrditi razlikuju li se srednjoškolci i srednjoškolke u emocionalnim kompetencijama prema dobi te postoji li interakcija varijabli dobi i spola.
3. Istražiti relativni doprinos roditeljskog ponašanja i sociodemografskih varijabli u objašnjenju varijance emocionalne kompetentnosti.

4. Ispitati frekvencije stilova privrženosti kod sudionika istraživanja u odnosu na teorijski očekivanu raspodjelu.

U skladu s teorijskim pretpostavkama i prošlim istraživanjima formulirane su sljedeće hipoteze:

H1: Dimenzije roditeljske podrške, majke i oca, bit će statistički značajno pozitivno povezana sa svim dimenzijama Upitnika emocionalnih kompetencija (uočavanje i razumijevanje emocija; izražavanje i imenovanje emocija; regulacija i upravljanje emocijama), kao i značajno negativno korelirane sa dimenzijama anksioznosti i izbjegavanja u bliskim vezama.

H2: Dimenzije restriktivne kontrole majke i oca, bit će statistički značajno pozitivno povezane sa dimenzijom anksioznosti adolescenata u trenutnim odnosima, dok će popustljivost očeva i majki biti značajno pozitivno korelirane sa izbjegavanjem u odnosima.

H3: Sve dimenzije Upitnika emocionalnih kompetencija bit će statistički značajno negativno povezane sa dimenzijama izbjegavanja i anksioznosti u trenutnim bliskim vezama adolescenata.

H4: Postoji statistički značajan doprinos varijable spola na variranje rezultata u području emocionalne kompetentnosti, uočavanja i regulacije emocija, izražavanja i imenovanja emocija i upravljanja i regulacije emocijama, na način da su navedene sposobnosti izraženije kod sudionica.

H5: Postoji statistički značajan doprinos varijable dobi na variranje rezultata u području emocionalne kompetentnosti, uočavanja i regulacije emocija, izražavanja i imenovanja emocija i upravljanja i regulacije emocijama, na način da su navedene sposobnosti povećavaju s dobi sudionika.

H6: Interakcija spola i dobi sudionika istraživanja statistički će značajno doprinosti objašnjenju varijance rezultata u području emocionalne kompetentnosti, uočavanja i regulacije emocija, izražavanja i imenovanja emocija i upravljanja i regulacije emocijama

H7: Spol, dob i roditeljsko ponašanje statistički značajno će doprinosti predviđanju varijance emocionalne kompetentnosti, uočavanja i regulacije emocija, izražavanja i imenovanja emocija i upravljanja i regulacije emocijama.

H8: Raspodjela stilova privrženosti kod sudionika pokazat će dominaciju sigurnog stila privrženosti koji će imati minimalno 50% sudionika istraživanja, dok će se ostalih 50% raspodjeliti na jedan od nesigurnih obrazaca privrženosti.

3. Metoda

3.1. Sudionici

U istraživanju je sudjelovao ukupno 101 sudionik. Svi sudionici bili su učenici Opće i Matematičke gimnazije u Županji. Od ukupnog broja sudionika njih 68 (67,3%) je ženskog spola, a 33 (32,7%) je muškog spola. Raspon godina sudionika bio je od 16 do 19 godina, a aritmetička sredina dobi iznosi 16,93 (SD=0.840). U istraživanju su sudjelovali učenici drugih, trećih i četvrtih razreda navezenih gimnazija, točnije njih 36 (35,6%) iz drugog razreda, 39 (38,6%) iz trećeg i 26 (25,7%) iz četvrtog razreda. Prvi razredi ove srednje škole nisu bili uključeni u istraživanje jer su u tom razdoblju tek prolazili proces prilagodbe uslijed prelaska iz osnovne u srednju školu, ali i pretpostavke kako je tek manji dio njih ostvario dulji romantični odnos u toj dobi, koji je bio temelj za ispitivanje stilova privrženosti.

3.2. Mjerni instrumenti

U istraživanju su korištena tri mjerna instrumenta: Upitnik roditeljskog ponašanja-za majku i oca (Kresesteš i sur., 2008); Upitnik emocionalne kompetentnosti (Takšić, 2000) i Skraćena modificirana inačica Inventara iskustava u bliskim vezama (Brennan 1998; Kamenov i Jelić, 2003).

3.2.1. Upitnik roditeljskog ponašanja (URP) (Kresesteš i sur., 2008)

U istraživanju su korištene dvije forme ovog upitnika, od ukupno 4 razvijene. Korištene su one forme koje ispituju djetetovu procjenu roditeljskog ponašanja, zasebno za majku i za oca. Svaka od spomenutih formi sadrži 29 čestica koje su podijeljene u 3 nadređene podljestvice od kojih svaka sadržava još nekoliko specifičnih. Podljestvica Roditeljska Podrška („Pokazuje mi da me voli.“) sastoji se od još 4 skale: Toplina (4 čestice), Autonomija (4 čestice), Roditeljsko znanje (4 čestice) te Induktivno rezoniranje (5 čestica). Podljestvica Intruzivnost (4 čestice) i Kažnjavanje (5 čestica) tvore novu dimenziju Restriktivne kontrole („Viče na mene kada se loše ponašam.“). Posljednju subskalnu predstavlja Popustljivost (3 čestice), a primjer jedne od njih je čestica: „Lako ju/ga nagovorim na ono što želim.“. Čestice upitnika procjenjuju se na ljestvici od 1 do 4, pri čemu vrijednost 1 označava „uopće nije točno“, vrijednost 2 „nije baš točno“, vrijednost 3 „dosta je točno“

dok vrijednost 4 označava „u potpunosti je točno“. Ukupni rezultat formira se na svakoj od navedenih dimenzija zasebno, zbrajanjem odgovora na svakoj čestici pojedine dimenzije. Viši rezultat upućuje na veću izraženost pojedinog ponašanja roditelja. U prošlim su istraživanjima dobiveni zadovoljavajući koeficijenti unutarnje konzistencije instrumenta. Cronbachove alfe su se u prošlim istraživanjima kretale od 0.57 do 0.76. U ovom istraživanju URP koji se odnosi na majku pokazao je vrijednost $\alpha=0,71$, a URP koji se odnosi na oca pokazao je pouzdanost u iznosu $\alpha=0.85$. Ispitani su i koeficijenti pouzdanosti za svaku dimenziju upitnika i iznosili su: Roditeljska Podrška (majka) $\alpha=0,82$, Restriktivna Kontrola (majka) $\alpha=0,75$, Popustljivost (majka) $\alpha=0,746$, Roditeljska Podrška (otac) $\alpha=0,91$, Restriktivna Kontrola (otac) $\alpha=0,84$ i Popustljivost (otac) $\alpha=0,43$.

3.2.2. *Upitnik emocionalne kompetentnosti (UEK) (Takšić, 2000)*

Ovaj upitnik konstruiran je u svrhu ispitivanja emocionalne kompetentnosti. Sastoji se od 45 čestica, koje je moguće podijeliti unutar tri globalne dimenzije. Uočavanje i razumijevanje emocija (UR); Izražavanje i imenovanje emocija (II), te Regulacija i upravljanje emocijama (RU). Svaka od dimenzija sadrži 15 čestica, na način da prvih 15 odražava prvu spomenutu dimenziju („*Dobro raspoloženje mogu zadržati i ako mi se nešto loše dogodi.*“), slijedećih 15 predstavlja izražavanje i imenovanje emocija („*Lako mogu nabrojiti emocije koje trenutno doživim.*“) te na isti način posljednjih 15 čestica tvori posljednju dimenziju regulacije i upravljanja emocijama („*Primijetim kada netko osjeća krivnju.*“). Sudionici na ljestvici od 1 do 5 (od „uopće ne“ do „u potpunosti da“) procjenjuju stupanj slaganja s pojedinim tvrdnjama. Ukupni rezultat može se formirati na dva načina. Pomoću podataka dobivenih na svim dimenzijama zajedno, tada govorimo o ukupnom rezultatu emocionalne kompetentnosti. Ili zbrajanjem rezultata na svakoj od podljestvica zasebno. Viši ukupni rezultat sudionika upućuje na veću razinu emocionalne kompetentnosti. U istraživanju je dobivena zadovoljavajuća pouzdanost upitnika ukupno, koja iznosi $\alpha=0.922$. Gledajući pouzdanosti za podljestvice upitnika zasebno dobivene su slijedeće vrijednosti: ljestvica uočavanja i razumijevanja emocija, $\alpha= 0,709$; ljestvica izražavanja i imenovanja emocija, $\alpha=0,830$; ljestvica regulacije i upravljanja emocijama, $\alpha= 0,852$. Navedeni koeficijenti dokaz su čak i više pouzdanosti nego u ranijim istraživanjima gdje su dobivene vrijednosti u rasponu od 0,68 do 0,72 (Takšić i sur., 2006.)

3.2.3. *Skraćena modificirana inačica Inventara iskustava u bliskim vezama (Brennan 1998; Kamenov i Jelić, 2003)*

Navedena se ljestvica sastoji od 18 čestica. Ljestvica je konstruirana kako bi ispitala privrženost, a očituje se u dvije dimenzije Izbjegavanje („*U trenutku kada se moj partner počne zblžavati sa mnom, primjećujem da se povlačim*“.) i Anksioznost („*Jako se brinem da ću izgubiti partnera.*“). Pomoću rezultata na pojedinoj dimenziji formiraju se osnovna četiri tipa privrženosti (sigurna, odbijajuća, zaokupljena i plašljiva). Sudionici su svaku česticu procjenjivali na stupnju slaganja od 1 do 7, gdje 1 označava kako se uopće ne slažu, a 7 da se sa izjavom slažu u potpunosti. Formiranje ukupnog rezultata sastoji se od zbrajanja čestica na svakoj dimenziji, s tim da parne čestice predstavljaju dimenziju *Anksioznost*, a neparne dimenziju *Izbjegavanje*, čestice 9,13 i 17 potrebno je obrnuto kodirati pri izračunu ukupnog rezultata. Četiri tipa privrženosti dobivaju se na način da rezultat sudionika <36 na obje dimenzije pokazuje sigurnu privrženost, a >36 na obje dimenzije plašljivu privrženost. Rezultat viši od 36 samo na dimenziji *Anksioznost* formira zaokupljenu privrženost, dok onaj viši od 36 isključivo na dimenziji *Izbjegavanje* pokazuju odbijajući obrazac privrženosti. Koeficijent unutarnje konzistentnosti u istraživanju zadovoljavajuća je i iznosi, $\alpha = 0,841$ za skalu Anksioznost, a za skalu Izbjegavanja $\alpha = 0,869$. Ovakvi su nalazi pouzdanosti u skladu sa pouzdanostima koju navode autorice skale, a one iznose za skalu Izbjegavanje 0.84 i 0.87, a za skalu Anksioznost 0.79 i 0.81 (Kamenov i Jelić, 2003).

3.3. *Postupak*

Istraživanje u svrhu diplomskog rada provedeno je tijekom svibnja 2022. u Općoj i Matematičkoj Gimnaziji u Županji. Prije početka provođenja istraživanja i prikupljanja podataka, ravnatelj Gimnazije Županja dostavljena je službena zamolba Fakulteta o provođenju istraživanja s učenicima općeg i matematičkog smjera od 2. do 4. razreda. Istraživanje je provedeno u svim razrednim odjelima drugih i trećih razreda (ukupno 6 razrednih odjela) te u dva razredna odjela četvrtih razreda. Provedba se odvijala na način da su korišteni upitnici, obliku Google obrasca bili poslani razrednicima ili predmetnim nastavnicima koji su navedene upitnike postavili u „online učionicama“ na CarnetLoomen domeni i na taj način omogućili svim učenicima ispunjavanje. Učenici su zatim zamoljeni da putem svojih mobilnih telefona otvore Google obrazac i da dignu ruku onda kada su ga uspješno otvorili. Kada su svi učenici u razredu imali ruke u zraku započelo se s provedbom istraživanja. Na prvoj stranici Google obrasca bila je navedena opća uputa, koja je učenicima pročitana prije ispunjavanja, a u njoj su bili navedeni tijek i cilj istraživanja. Osim toga,

sudionicima je zajamčena anonimnost podataka, kao i mogućnost odustajanja od ispunjavanja bez obrazloženja. Prije početka rješavanja učenici su pritiskom na tipku dalje na prvoj stranici formulara dali svoj pristanak za daljnje sudjelovanje, što im je također bilo rečeno u općoj uputi. Na početku istraživanja sudionici su imali zadatak odgovoriti na pitanja koja se tiču općih podataka, poput spola, razreda koji sada pohađaju i dobi. Nakon što su svi sudionici završili s ispunjavanjem upitnika, zahvalilo im se na sudjelovanju u istraživanju i pročitao im se kontakt istraživačice u slučaju bilo kakvih nejasnoća i pitanja vezanih uz ispunjavanje upitnika ili rezultate istraživanja. Nakon provođenja upitnika u posljednjem razredu svi su podaci iz Excel tablice formirane u Google formsu prebačeni u bazu IBM SPSS programa te su statistički obrađeni, dok se baza čuvala na računalu pod šifrom.

4. Rezultati

Prije provođenja statističke obrade podataka provedena je deskriptivna analiza dobivenih podataka, kako bi se utvrdile normalnosti raspodjele dobivenih podataka i nastavilo s daljnjom obradom. Normalnost distribucije testirana je Kolmogorov-Smirnov testom i uz ostale deskriptivne podatke dobivene vrijednosti prikazane su je u Tablici 1.

Tablica 1. Osnovni deskriptivni podaci varijabli u istraživanju ($N=101$)

	Min	Max	M	SD	Asimetričnost		Spljoštenost		K-S test
					t	SE	t	SE	
RPO majka (URP)	2,290	4,000	3,458	0,356	-1,039	0,240	1,309	0,476	0,097*
RK majka (URP)	0,890	3,000	1,776	0,467	0,519	0,240	-0,311	0,476	0,124**
POP majka (URP)	1,000	4,000	2,528	0,626	0,169	0,240	-0,154	0,476	0,123**
RPO otac (URP)	1,000	4,000	2,923	0,607	-0,440	0,240	-0,146	0,476	0,074
RK otac (URP)	0,890	3,220	1,650	0,581	0,793	0,240	-0,063	0,476	0,072**
POP otac (URP)	1,000	4,000	2,697	0,813	-0,287	0,240	-0,587	0,476	0,075*
Izbjegavanje (IIBV)	9,000	55,000	29,545	11,209	0,006	0,240	-0,708	0,476	0,047
Anksioznost (IIBV)	9,000	63,000	33,584	12,442	-0,022	0,240	-0,535	0,476	0,060
URE (UEK)	37,000	72,000	56,495	6,509	-0,301	0,240	0,040	0,476	0,085
IIE (UEK)	19,000	69,000	51,356	8,556	-0,351	0,240	0,997	0,476	0,125
RUE (UEK)	21,000	78,000	58,584	9,300	-0,337	0,240	1,568	0,476	0,111
UEK (ukupno)	77,000	215,000	166,436	22,263	-0,387	0,240	1,620	0,476	0,044

$p < 0,01$ **, $p < 0,05$ *; RPO - roditeljska podrška, RK - restriktivna kontrola, POP - popustljivost, IIBV - inventar iskustva u bliskim vezama, URE - uočavanje i razumijevanje, IIE - imenovanje i izražavanje emocija, RUE - razumijevanje i upravljanje, UEK ukupno - ukupan rezultat na Upitniku emocionalne kompetentnosti

U Tablici 1 prikazane su prosječne vrijednosti podljestvica instrumenata korištenih u istraživanju. Prve navedene podljestvice odnose se na Upitnik roditeljskog ponašanja (URP), rezultati su prikazani posebno za majku, a posebno za oca. Kod podljestvice roditeljskog ponašanja koje se odnose na majku vidljive su najviše prosječne vrijednosti podljestvice koja se odnosi na roditeljsku podršku ($M=3,458$, $SD=0,356$), zatim na popustljivost u odgoju

($M=2,582$, $SD=0,626$), a najmanja se odnosila na restriktivnu kontrolu ($M=1,776$, $SD=0,467$). Sudionici istraživanja izvještavaju kako su majke većinom brižne, uz pružanje podrške, a odgojem uglavnom dominira popustljivost naspram uspostave kontrole. Promatrajući prosjeke rezultata za podljestvice istog upitnika koje se odnose na očeve sudionika vidimo sličnu raspodjelu rezultata. Najviši prosječni rezultat vidljiv je kod podljestvice roditeljske podrške ($M=2,923$, $SD=0,607$), zatim slijedi popustljivost ($M=2,697$, $SD=0,813$), i posljednje, restriktivna kontrola ($M=1,650$, $SD=0,581$). Za razliku od rezultata kod procjenjivanja majke, u procjeni očeva vidljivo je kako ne dominira briga i podrška, budući da vrlo slično procjenjuju i popustljivost očeva.

Sljedeći prikazani instrument u istraživanju je Inventar iskustava u bliskim vezama. Navedeni upitnik sadrži dvije dimenzije: anksioznost i izbjegavanje. U prikazanim rezultatima vidljivo je kako je prosječni rezultat ove skupine sudionika nešto niži na dimenziji izbjegavanja ($M=29,545$, $SD=11,209$), dok kod dimenzije anksioznosti on iznosi $M=33,854$ uz $SD=12,442$. Vidljivo je kako su prosječni rezultati na obje dimenziji niži od granice koja je određena za formiranje tipova privrženosti.

Posljednji korišten upitnik u ovom istraživanju bio je Upitnik emocionalne kompetentnosti. Upitnik je podijeljen na tri podljestvice, ali je također moguće i računati ukupan rezultat na svim česticama upitnika. Prosječna vrijednost, kada se u obzir uzima ukupan rezultat na upitniku iznosila je $M=166,436$, $SD=22,263$. Najviše su rezultate sudionici postizali na subljestvici regulacije i upravljanja emocijama ($M=58,584$, $SD=9,3$). Nešto niži prosječni rezultat postignut je na subljestvici uočavanja i razumijevanja emocija ($M=56,495$, $SD=6,509$), a najniži prosječni rezultat ostvarili su u području izražavanja i imenovanja emocija ($M=51,356$, $SD=8,556$). Prosjeci rezultata sve tri skale približno su slični i nije vidljivo kako se jedna dimenzija emocionalne kompetentnosti izdvaja na ovom uzorku sudionika, a s obzirom na mogući raspon rezultata na upitniku, prosječne vrijednosti nalaze se nešto iznad srednje vrijednosti odgovora na ljestvici samoprocjene.

Osim navedenih razina rezultata na korištenim upitnicima provjeravala se i normalnost raspodjela podljestvica korištenih u istraživanju. Za provjeru je korišten Kolmogorov-Smirnov test. Rezultati analize normalnosti distribucija prikazani su također u Tablici 1. i vidljivo je kako određene distribucije odstupaju značajno od normalne. Dimenzije roditeljske podrške majke i popustljivost oca imaju razinu značajnosti odstupanja $p<0,05$, dok distribucije rezultata restriktivne kontrole kod oba roditelja, kao i popustljivosti kod majke odstupaju od normalne raspodjele s razinom značajnosti $p<0,01$.

Tablica 2. *Personov koeficijenti korelacije korištenih varijabli*

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
RPO majka (1)	1	-0,25*	0,04	0,39**	-0,05	-0,09	-0,14	-0,09	0,24*	0,35**	0,29**	0,33**
RK majka (2)		1	0,01	-0,07	0,5**	0,13	0,08	0,37**	0,08	0,11	0,11	0,11
POP majka (3)			1	-0,01	0,25*	0,18	0,15	0,14	0	0,05	0,02	0,03
RPO otac (4)				1	-0,08	0,2*	-0,18	-0,24*	0,21*	0,24*	0,22*	0,25*
RK otac (5)					1	-0,15	0,12	0,38**	0,03	0,05	0	0,03
POP otac (6)						1	-0,02	-0,05	0,03	0,07	0,15	0,1
Izbjegavanje (7)							1	0,35**	-0,29**	-0,21*	-0,27**	-0,28**
Anksioznost (8)								1	-0,17	-0,1	-0,07	-0,12
URE (9)									1	0,72**	0,73**	0,87**
IIE (10)										1	0,79**	0,92**
RUE (11)											1	0,93**
UEK ukupno (12)												1

$p < 0,01$ ** , $p < 0,05$ *; RPO - roditeljska podrška, RK – restriktivna kontrola, POP – popustljivost, IIBV – inventar iskustva u bliskim vezama, URE – uočavanje i razumijevanje, IIE – imenovanje i izražavanje emocija, RUE –razumijevanje i upravljanje, UEK ukupno – ukupan rezultat na Upitniku emocionalne kompetentnosti

S ciljem odgovora na drugi istraživački problem ispitale su se povezanosti među varijablama. U Tablici 2 prikazane su korelacije između rezultata na podljestvicama korištenih instrumenata u istraživanju. Sukladno očekivanjima, roditeljska podrška i oca i majke značajno je statistički povezana sa svim podljestvicama Upitnika emocionalne kompetentnosti, kao i sa ukupnim rezultatom na tom upitniku. Očekivani rezultati ukazuju da veća razina topline i brige koju majke i očevi koriste u odgoju djece rezultiraju većim emocionalnim vještinama kod djece. Anksioznost je bila negativno povezana sa percepcijom podrške od strane očeva koju očevi izražavaju u odnosu, što bi značilo da veću percipiranu razinu podrške od strane oca prate i snižene razine straha od napuštanja u odnosima. Osim toga, dobivena je umjerena pozitivna povezanost anksioznosti i restriktivne kontrole kod oba roditelja. Unatoč očekivanjima, izbjegavanje nije značajno povezano s varijablama roditeljskog ponašanja i privrženosti, ali je uočena slaba povezanost s podljestvicama UEK-45

i ukupnim rezultatom. To bi značilo da su emocionalno kompetentniji adolescenti manje skloni nesigurnom tipu privrženosti tj. izbjegavanju odnosa.

Tablica 3a. *Prikaz deskriptivnih rezultata na Upitniku emocionalne kompetentnosti (N=101)*

Spol	Razred	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>
Mladići	Drugi razred	174,10	17,136	10
	Treći razred	156,27	30,670	15
	Četvrti razred	160,88	12,755	8
	Ukupno	162,79	24,301	33
Djevojke	Drugi razred	174,31	23,763	26
	Treći razred	165,38	17,398	24
	Četvrti razred	163,17	20,746	18
	Ukupno	168,21	21,165	68
Cijeli uzorak	Drugi razred	174,25	21,883	36
	Treći razred	161,87	23,450	39
	Četvrti razred	162,46	18,422	26
	Ukupno	166,44	22,263	101

U Tablici 3a. prikazani su prosječni rezultati sudionika na Upitniku emocionalne kompetentnosti u kategorijama spola i razreda. Iz tablice je vidljivo kako kod mladića najviši prosječni rezultat samoprocjene ukupne emocionalne kompetentnosti pokazuju sudionici 2. razreda ($M=174,10$, uz $SD=17,136$), dok je najniži rezultat dobiven na 3. razredu ($M=156,27$, uz $SD=30,670$). Kod sudionica istraživanja najviši rezultat također su ostvarile učenice drugih razreda ($M=174,31$, uz $SD=23,763$), a najniži rezultat vidljiv je kod sudionica u 4. razredu i iznosi $M=163,17$, uz $SD=20,746$. Gledajući ukupan rezultat, neovisno o spolu sudionika, vidljivo je kako je raspodjela prosječnih rezultata jednaka kao i u kategoriji muških sudionika, najviše rezultate postižu učenici drugih razreda, a najniže trećih.

Tablica 3b. *Prikaz deskriptivnih rezultata na subljestvici uočavanja i razumijevanja emocija Upitnika emocionalne kompetentnosti (N=101)*

Spol	Razred	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>
Mladići	Drugi razred	59,90	5,00	10
	Treći razred	54,47	8,66	15
	Četvrti razred	55,38	4,57	8
	Ukupno	56,33	7,09	33
Djevojke	Drugi razred	58,23	6,12	26
	Treći razred	56,58	6,40	24
	Četvrti razred	54,17	5,81	18
	Ukupno	56,57	6,26	68
Cijeli uzorak	Drugi razred	58,69	5,81	36
	Treći razred	55,77	7,31	39
	Četvrti razred	54,54	5,40	26
	Ukupno	56,50	6,51	101

U Tablici 3b. prikazani su prosječni rezultati na podljestvici uočavanja i razumijevanja emocija u kategorijama spola i razreda. Dobiveni rezultati za navedenu subskalu pokazuju, u kategoriji muških sudionika, najviši ostvareni rezultat kod učenika drugih razreda ($M=59,90$, $SD=5$), a najniži kod učenika trećih razreda ($M=54,47$, $SD=8,66$). Kod učenica su najviše rezultate ostvarile učenice drugog razreda ($M=58,23$, $SD=6,12$), a najniže one učenice u četvrtim razredima ($M=54,17$, $SD=5,81$). Raspodjela po razredima pokazuje pad u procjeni na subljestvici uočavanja i razumijevanja emocija. Deskriptivni rezultati na subljestvici uočavanja i razumijevanja emocija ukazuju na isti trend kao i kod ukupnog rezultata.

Tablica 3c. Prikaz deskriptivnih rezultata na subljestvici imenovanja i izražavanja emocija Upitnika emocionalne kompetentnosti (N=101)

Spol	Razred	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>
Mladići	Drugi razred	53,90	6,57	10
	Treći razred	48,60	11,43	15
	Četvrti razred	51,63	5,90	8
	Ukupno	50,94	9,08	33
Djevojke	Drugi razred	53,77	8,83	26
	Treći razred	49,96	7,26	24
	Četvrti razred	50,50	8,76	18
	Ukupno	51,56	8,35	68
Ukupno	Drugi razred	53,81	8,18	36
	Treći razred	49,44	8,97	39
	Četvrti razred	50,85	7,89	26
	Ukupno	51,36	8,56	101

Tablica 3c. odnosi se na prosječne rezultate podljestvice izražavanja i imenovanja emocija na Upitniku emocionalne kompetentnosti. Na prvi pogled vidljiva je slična procjena muških i ženskih sudionika na podljestvici sposobnosti izražavanja i imenovanja emocija. U Tablici 3c. vidljivo je kako i muški i ženski sudionici najviše rezultate ostvaruju u drugim razredima, a najniže u trećim. Aritmetička sredina rezultata za drugi razred kod muških sudionika iznosi $M=53,90$, uz $SD=6,57$, a za sudionice istraživanja taj je rezultat, $M=53,77$, uz $SD=8,83$.

Tablica 3d. *Prikaz deskriptivnih rezultata na subljestvici regulacije i upravljanja emocijama Upitnika emocionalne kompetentnosti (N=101)*

Spol	Razred	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>
Mladići	Drugi razred	60,30	8,34	10
	Treći razred	53,20	11,44	15
	Četvrti razred	53,88	6,40	8
	Ukupno	55,52	9,80	33
Djevojke	Drugi razred	62,31	10,19	26
	Treći razred	58,83	6,88	24
	Četvrti razred	58,50	8,46	18
	Ukupno	60,07	8,73	68
Ukupno	Drugi razred	61,75	9,63	36
	Treći razred	56,67	9,20	39
	Četvrti razred	57,08	8,05	26
	Ukupno	58,58	9,30	101

Posljednja podljestvica Upitnika emocionalne kompetentnosti odnosi se na regulaciju i upravljanje emocijama. Kao i u prethodnim podljestvica, ali i u ukupnom rezultatu najviše dobivene rezultate ostvaruju sudionici i sudionice u drugim razredima. Za učenike on iznosi $M=60,30$, uz $SD=8,34$, a za učenice $M=62,31$, uz $SD=10,19$. Rezultati u trećim i četvrtim razredima, za muške i ženske sudionike sličan je, no ipak kod muških sudionika taj rezultat nešto je veći u 4. razredu, a kod ženskih u trećem razredu srednje škole.

S ciljem odgovora na treći istraživački problem, odnosno s ciljem provjere doprinosa varijabli dobi i spola u variranju rezultata u područjima emocionalnih kompetencija provedena je dvosmjerna ili faktorijalna ANOVA. Prije toga je proveden Levenov test homogenosti varijanci čiji su rezultati prikazani u Tablici 4 iz koje je vidljivo kako su sve p vrijednosti veće od granične ($p=0,05$) i kako je zadovoljen jedan od preduvjeta korištenja ovog statističkog testa. Osim ovog preduvjeta, normalna raspodjela distribucija korištenih u ovoj analizi također je ostvarena, a rezultati Kolmogorov-Smirnov testa za korištene varijable prikazani su u Tablici 1. Također je prisutan i podjednak broj sudionika po kategoriji dobi. Jedini pretpostavljeni uvjet za provedbu ANOVA-e koji nije ispunjen bilo je probabilističko uzorkovanje, budući da se radi o prigodnom uzorku sudionika istraživanja.

Tablica 4. *Prikaz rezultata Levenovog testa homogenosti varijanci*

Varijabla	<i>F</i>	<i>df1</i>	<i>df2</i>	<i>P</i>
UEK UKUPNO	1,30	5	95	0,27
URE	1,36	5	95	0,25
IIE	0,97	5	95	0,44
RUE	0,99	5	95	0,43

UEK UKUPNO – ukupan rezultat na Upitniku emocionalne kompetentnosti, URE – uočavanje i razumijevanje emocija, IIE – izražavanje i imenovanje emocija, RUE – regulacija i upravljanje emocijama

Tablica 5 predstavlja sažete podatke analize varijance rezultata koje su sudionici postizali na Upitniku emocionalne kompetentnosti, ali i na pripadajućim podljestvicama.

Tablica 5. Tablica razlika srednjoškolaca i srednjoškolaca i srednjoškolki, po dobi na Upitniku emocionalne kompetentnosti, te interakcije varijabli spola i dobi

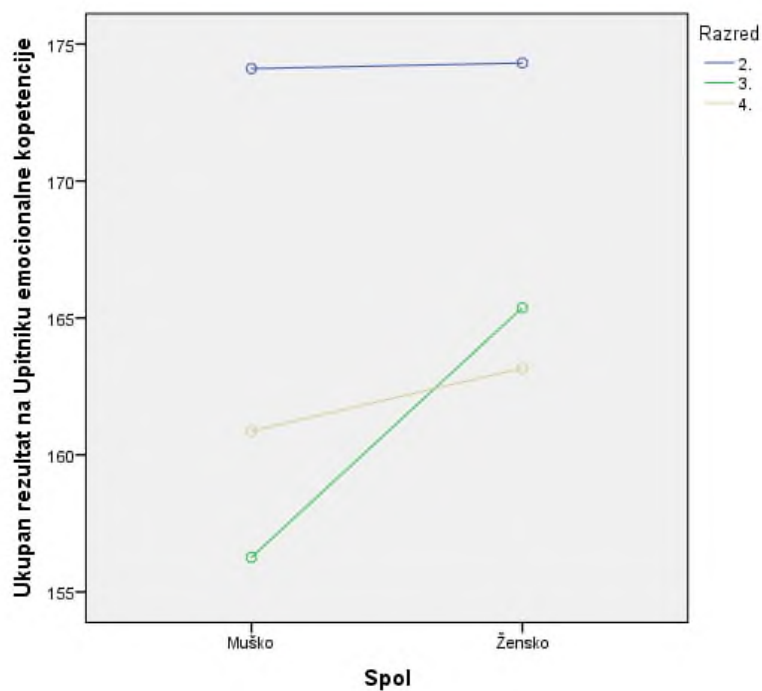
Varijabla	Izvor varijabiliteta	Suma kvadrata	Df	Srednja suma kvadrata	F	p	Parcijalni eta kvadrat	Statistička snaga
UEK ukupno	Između grupa	4216,46	5	843,29	1,77	0,13	0,09	0,59
	Spol	315,29	1	315,29	0,66	0,42	0,01	0,13
	Razred	3265,08	2	1632,54	3,42	0,04	0,07	0,63
	Interakcija spola i razreda	356,08	2	178,04	0,37	0,69	0,01	0,11
	Unutar grupa	45346,37	95	477,33				
	Ukupno	49562,83	100					
URE	Između grupa	363,79	5	72,76	1,78	0,12	0,09	0,59
	Spol	1,35	1	1,35	0,03	0,86	0,00	0,05
	Razred	291,46	2	145,73	3,57	0,03	0,07	0,65
	Interakcija spola i razreda	69,54	2	34,77	0,85	0,43	0,02	0,19
	Unutar grupa	3873,46	95	40,77				
	Ukupno	4237,25	100					
IIE	Između grupa	390,72	5	78,14	1,07	0,38	0,05	0,37
	Spol	0,02	1	0,02	0,00	0,99	0,00	0,05
	Razred	337,12	2	168,56	2,31	0,10	0,05	0,46
	Interakcija spola i razreda	22,86	2	11,43	0,16	0,86	0,00	0,07
	Unutar grupa	6930,45	95	72,95				
	Ukupno	7321,17	100					
RUE	Između grupa	1003,79	5	200,76	2,49	0,04	0,12	0,76
	Spol	352,07	1	352,07	4,38	0,04	0,04	0,54
	Razred	529,69	2	264,85	3,29	0,04	0,06	0,61
	Interakcija spola i razreda	54,67	2	27,34	0,34	0,71	0,01	0,10
	Unutar grupa	7644,75	95	80,47				
	Ukupno	8648,53	100					

UEK UKUPNO – ukupan rezultat na Upitniku emocionalne kompetentnosti, URE – uočavanje i razumijevanje emocija, IIE – izražavanje i imenovanje emocija, RUE – regulacija i upravljanje emocijama

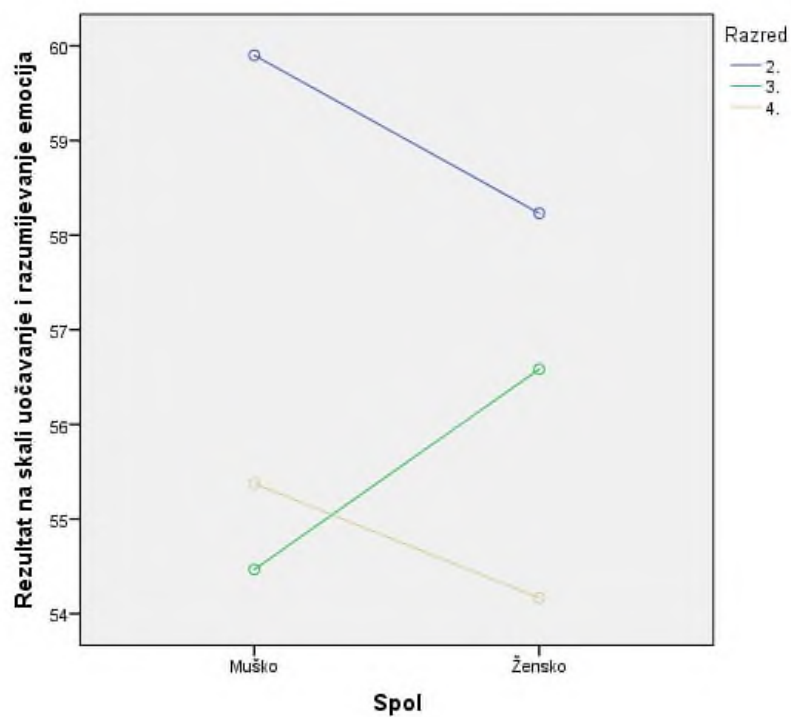
Promatrajući dobivene podatke koji se odnose na ukupan rezultat na Upitniku emocionalne kompetencije, primjećuje se značajnost samo jednog glavnog efekta, uz izostanak značajnosti drugog glavnog efekta i njihove interakcije. Značajan F omjer (3,42) vidljiv je za glavni efekt razreda, sa razinom značajnosti $p < 0,05$. Ovakav rezultat upućuje na činjenicu kako je razred koji sudionici pohađaju, neovisno o spolu imao ulogu u objašnjenju varijance ukupnog rezultata sudionika na Upitniku emocionalne kompetentnosti. Spol sudionika samostalno, ali ni kroz interakciju s razredom nije pokazao značajne razlike u promatranim varijablama. Promatrajući iznos parcijalnog eta kvadrata, vidljivo je kako je razred kojem sudionici pripadaju uspješno objasnio 7% varijance neovisno o spolu, sa statističkom snagom u iznosu od 27%, ovakav rezultat upućuje na činjenicu kako postoji 27% šanse da kažemo da postoji značajna razlika među sudionicima različite dobi u rezultatu na Upitniku emocionalne kompetentnosti kada ona stvarno postoji.

Sljedeći dio Tablice 5 odnosio se na doprinos prethodno spomenutih glavnih efekata, te njihove interakcije na objašnjenje varijance rezultata sudionika na podljestvici uočavanja i razumijevanja emocija navedenog upitnika. Kao i kod ukupnog rezultata ovog Upitnika, jedini značajni doprinos pokazao se kod glavnog efekta razreda kojem učenici pripadaju ($F=3,57$), uz razinu značajnosti $p < 0,05$. Značajnosti drugog glavnog efekta, kao ni interakcije ovdje također nije bilo. Glavni efekt razreda, kao i u prošlom primjeru, zasebno je uspješno pridonio u objašnjenju 7% varijance rezultata na spomenutoj podljestvici uz statističku snagu zaključka koja je iznosila 25%. Rezultati analize varijance koji su se odnosili na podljestvicu imenovanja i izražavanja emocija nisu pokazali značajnost niti jednog glavnog efekta, kao ni njihove interakcije u području imenovanja i identifikacije emocija. Za razliku od rezultata na prethodno istaknutoj podljestvici, podljestvica regulacije i upravljanja emocijama pokazala je nešto drugačije rezultate. U pogledu ove podljestvice ističe se značajnost oba glava efekta, spola i razreda, ali uz odsustvo značajnosti njihove interakcije. Oba F omjera ($F=4,38$; $3,29$) pokazuju razinu značajnosti $p < 0,05$. Veći doprinos u objašnjenju različitosti rezultata u području regulacije i upravljanja emocijama ima varijabla razreda, 6%, dok taj postotak za varijablu spola iznosi 4%. Statističke snage zaključaka iznose 46% za glavni efekt spol, a 39% za glavni efekt razreda. U ovom slučaju u određenom postotku reguliranje u upravljanje emocijama od srednjoškolaca bilo je određeno njihovim spolom, ali i dobi koje su bili u trenu ispunjavanja Upitnika.

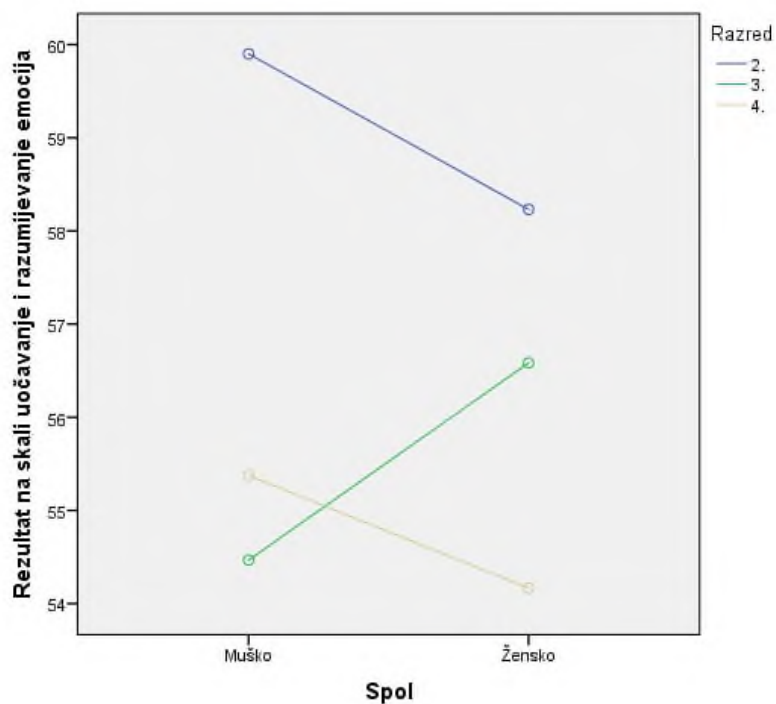
Slika 1. Grafički prikaz raspodjele aritmetičkih sredina ukupnog rezultata na Upitniku emocionalne kompetentnosti s obzirom na interakciju razreda i spola sudionika

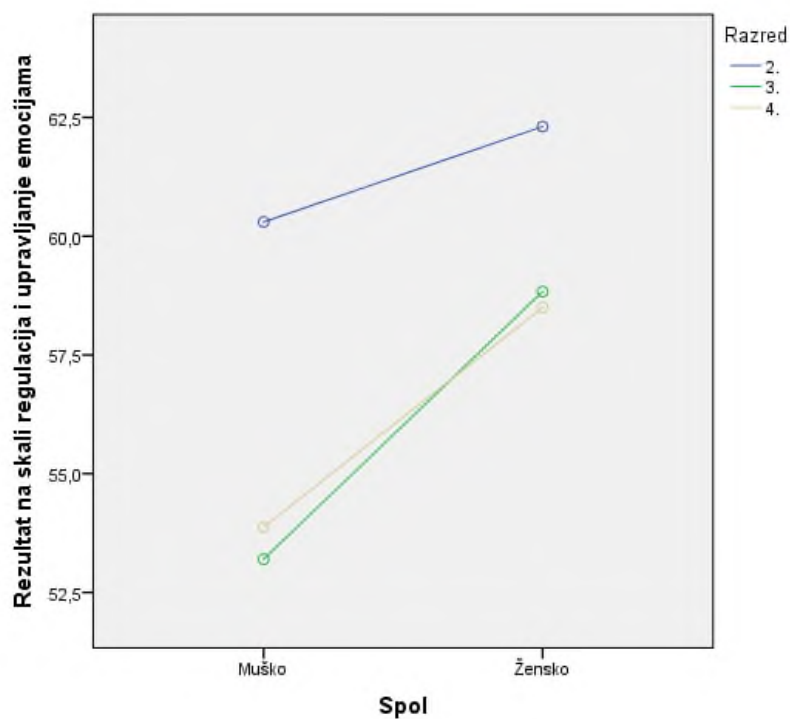
Slika 2. Grafički prikaz raspodjele aritmetičkih sredina podljestvice uočavanja i razumijevanja emocijama na Upitniku emocionalne kompetentnosti s obzirom na interakciju razreda i spola sudionika

Slika 3. Grafički prikaz raspodjele aritmetičkih sredina podljestvice izražavanja i imenovanja emocija na Upitniku emocionalne kompetentnosti s obzirom na interakciju razreda i spola sudionika

Slika 4. Grafički prikaz raspodjele aritmetičkih sredina podljestvice regulacije i upravljanja emocijama na Upitniku emocionalne kompetentnosti s obzirom na interakciju razreda i spola sudionika

Slike 1, 2, 3 i 4 pokazuju grafičke prikaze interakcije spola i razreda u objašnjenju varijance rezultata na podljestvicama: uočavanje i razumijevanje emocija, izražavanje i imenovanje emocija te regulacija i upravljanje emocijama, kao i na ukupnom rezultatu Upitnika emocionalne kompetentnosti. U Tablici 5 prikazani su F omjeri uz pripadajuće značajnosti razlika varijance u interakciji spola i razreda. U slučaju analize ukupnih rezultata Upitnika emocionalne kompetentnosti nije utvrđeno značajno objašnjenje varijance interakcijom spola i razreda ($F=0,37$, $p>0,05$). Na Slici 1 kod muških i ženskih sudionika istraživanja može se primijetiti trend pada u ukupnom rezultatu s obzirom na razred u kojem se nalaze.

Slika 2 je grafički prikaz interakcije nezavisnih varijabli spola i razreda u objašnjenju varijance rezultata podljestvice uočavanja i razumijevanja emocija. Ovaj se F omjer pokazao neznačajnim ($F=0,85$, $p>0,05$). Na Slici 2 vidljivo je kako rezultat i kod muških i kod ženskih sudionika na ovoj podljestvici opada. Ističu se i nešto viši procječni rezultati kod muških naspram ženskih sudionika u primjećivanju i shvaćanju vlastitih emocija kada je riječ o drugom i četvrtom razredu.

Na Slici 3 prikazan je izostanak interakcije nezavisnih varijabli spola i razreda sudionika kada je riječ o podljestvici izražavanja i imenovanja emocija. Kao i u prethodnim slučajevima F omjer nije značajan ($F=0,16$, $p>0,05$) tako da su razlike u varijanci i ovdje neznačajne. Kao i u prethodnim primjerima vidljiv je pad u visini rezultata sudionika trećih i četvrtih razreda, s obzirom na rezultate u drugom razredu srednje škole.

Slika 4 prikazuje rezultate koji se odnose na zavisnu varijablu regulacije i upravljanja emocijama. F omjer interakcije spola i razreda koji se odnosi na spomenutu podskalu Upitnika također je neznačajan, a iznosi $F=0,34$ uz $p>0,05$. Ovaj grafički prikaz, također ne pokazuje vidljivu interakciju između nezavisnih varijabli spola i razreda, ali je obrazac kretanja rezultata kod muških i ženskih sudionika jednak kao i u prethodne tri analize. Vidljiv je i trend pad u visini rezultata kod sudionika i sudionica istraživanja.

Kako bi se odgovorilo na četvrti istraživački problem provedena je hijerarhijska regresijska analiza u kojoj je cilj bio utvrditi postoji li relativan doprinos varijabli spola, godina i roditeljskog ponašanja u objašnjenju varijance ukupnog rezultata na Upitniku emocionalne kompetentnosti.

Tablica 6a. Rezultati hijerarhijske regresijske analize doprinosa promatranih prediktorskih varijabli objašnjenju kriterijske varijable emocionalne kompetentnosti (N=101)

		B	SE(b)	β	T	
1	Spol	5,064	4,627	0,107	1,094	
	Dob	-6,199	2,792	-0,218	-2,220*	
2	Spol	5,8	4,461	0,123	1,3	
	Dob	-4,891	2,789	-0,172	-1,754	
	Roditeljska podrška (majka)	18,694	6,72	0,299	2,782*	
	Restriktivna kontrola (majka)	10,439	5,531	0,219	1,887	
	Popustljivost (majka)	-0,863	3,64	-0,024	-0,237	
	Roditeljska podrška (otac)	5,163	3,857	0,141	1,339	
	Restriktivna kontrola (otac)	-2,281	4,596	-0,06	-0,496	
	Popustljivost (otac)	1,383	2,844	0,051	0,486	
		R^2	$R^2_{kor.}$	df_1	df_2	F
1		0,06	0,041	2	100	3,151*
2		0,212	0,143	8	100	3,085*

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

Ovaj je model bio podijeljen u dva koraka. Prvi je korak u model uključivao nezavisne varijable spola i dobi, te zavisnu varijablu ukupnog rezultata. Ovaj je korak objasnio tek nešto više od 4% varijance ukupnog rezultata na Upitniku emocionalne kompetentnosti, uz značajan doprinos isključivo varijable dobi ($\beta=-0,218$, $p<0,05$). U drugom koraku ovog modela regresijske analize uvedene su varijable koje se odnose na roditeljsko ponašanje, zasebno mjereno za očeve i za majke. Ovaj je model bio podijeljen u dva koraka. Prvi je korak u model uključivao nezavisne varijable spola i dobi. Ovaj je korak pridonio objašnjenju tek nešto više od 4% varijance emocionalne kompetentnosti, uz značajan doprinos isključivo varijable dobi ($\beta=0,218$, $p<0,05$). U drugom koraku ovog modela regresijske analize uvedene su varijable koje se odnose na roditeljsko ponašanje, zasebno mjereno za očeve i za majke, uz

kontrolu varijabli prvog bloka. Ovaj je korak u modelu također bio značajan i doprinosi objašnjenju 14,3% varijance emocionalne kompetentnosti. Promatrajući zaseban doprinos varijabli roditeljskog ponašanja uključenih u ovaj korak analize, vidljiva je značajnost jedino varijable roditeljske podrške majke ($\beta=0,299$, $p<0,05$). Toplina i brižnost majki imala je ulogu u emocionalnim kompetencijama adolescenata, u svim segmentima prepoznavanja emocija kao i u njihovom upravljanju.

Tablica 6b. Rezultati hijerarhijske regresijske analize, doprinosa prediktorskih varijabli objašnjenju kriterijske varijable uočavanja i razumijevanja emocija ($N=101$)

		<i>B</i>	<i>SE(b)</i>	β	<i>T</i>	
1	Spol	0,119	1,349	0,009	0,088	
	Dob	-2,129	0,814	-0,255	-2,615*	
2	Spol	0,342	1,355	0,025	0,252	
	Dob	-1,999	0,847	-0,240	-2,361	
	Roditeljska podrška (majka)	3,337	2,041	0,182	1,635*	
	Restriktivna kontrola (majka)	2,208	1,680	0,158	1,315	
	Popustljivost (majka)	-0,473	1,105	-0,046	-0,428	
	Roditeljska podrška (otac)	1,636	1,171	0,153	1,397	
	Restriktivna kontrola (otac)	-0,744	1,396	-0,066	-0,533	
	Popustljivost (otac)	-0,126	0,864	-0,016	-0,146	
		<i>R</i> ²	<i>R</i> ² _{kor.}	<i>df</i> ₁	<i>df</i> ₂	<i>F</i>
	1	0,065	0,046	2	100	3,434*
	2	0,149	0,075	8	100	2,019

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$

Osim provedbe regresijske analize za ukupan rezultat na Upitniku emocionalne kompetentnosti, testirao se već spomenuti model u predviđanju rezultata na pojedinim podljestvicama navedenog Upitnika. U prvom koraku testirano je predviđanje varijance sposobnosti uočavanja i razumijevanja emocija na osnovi dobi i spola sudionika. U ovom slučaju samo je prvi korak modela značajno doprinosio objašnjenju varijance uočavanja i razumijevanja emocija ($F=3,434$ uz $p<0,059$), sa zasebnim doprinosom varijable dobi sudionika ($\beta=-0,255$, $p<0,05$). Ovaj je korak doprinosi objašnjenju variranja rezultata u području uočavanja i razumijevanja emocija u iznosu od 4,6%. U ovom je slučaju dob

sudionika bila varijabla pomoću koje se moglo predviđati u kolikom postotku srednjoškolci prepoznaju i razumiju vlastite, ali i tuđe emocije. Uključivanjem varijabli roditeljskog ponašanja nije utvrđena statistička značajnost predviđanja varijance, iako se u drugom koraku modela, varijabla podrške majke ponovno pokazala značajnom, kao i u prethodnoj analizi.

Tablica 6c. Rezultati hijerarhijske regresijske analize, doprinosa prediktorskih varijabli objašnjenju kriterijske varijablepodljestvice izražavanja i imenovanja emocija (N=101)

		<i>B</i>	<i>SE(b)</i>	β	<i>T</i>	
1	Spol	0,525	1,813	0,029	0,290	
	Dob	-1,652	1,094	-0,151	-1,510	
2	Spol	0,776	1,742	0,043	0,446	
	Dob	-0,932	1,089	-0,085	-0,856	
	Roditeljska podrška (majka)	8,269	2,623	0,344	3,152*	
	Restriktivna kontrola (majka)	4,032	2,159	0,220	1,867	
	Popustljivost (majka)	0,289	1,421	0,021	0,203	
	Roditeljska podrška (otac)	1,592	1,506	0,113	1,058	
	Restriktivna kontrola (otac)	-0,702	1,794	-0,048	-0,391	
	Popustljivost (otac)	0,386	1,110	0,037	0,347	
		<i>R</i> ²	<i>R</i> ² _{kor.}	<i>df</i> ₁	<i>df</i> ₂	<i>F</i>
1		0,024	0,004	2	100	1,198
2		0,186	0,116	8	100	2,635*

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

U trećoj provedenoj hijerarhijskoj regresijskoj analizi ispitivana je mogućnost predviđanja varijance rezultata sudionika na podljestvici izražavanja i imenovanja emocija pomoću modela koji je u prvom koraku uključivao varijable dobi i spola, a u drugom koraku varijable koje su se odnosile na procjenu roditeljskog ponašanja od strane sudionika istraživanja. Rezultati ove analize pokazali su kako prvi korak nije statistički značajno doprinio objašnjenju varijance izražavanja i imenovanja emocija. Drugi korak, koji u analizu uvodi i varijable roditeljskog ponašanja pokazao je statističku značajnost u predviđanju 11,6% varijance rezultata u području izražavanja i imenovanja emocija ($F=2,653$ uz $p<0,05$). Kao što je bio slučaj i sa prethodnim provedenim analizama, u drugom koraku

značajan samostalan doprinos predviđanju varijance sposobnosti izražavanja i imenovanja emocija pokazuje varijabla roditeljske podrške majke ($\beta=0,344$, $p<0,05$).

Tablica 6d. Rezultati hijerarhijske regresijske analize, doprinosa prediktorskih varijabli objašnjenju kriterijske varijable podljestvice reguliranja i upravljanja emocijama ($N=101$)

		<i>B</i>	<i>SE(b)</i>	β	<i>t</i>	
1	Spol	4,420	1,898	0,224	2,330*	
	Dob	-2,419	1,145	-0,203	-2,112*	
2	Spol	4,682	1,838	0,237	2,548*	
	Dob	-1,960	1,149	-0,165	-1,706*	
	Roditeljska podrška (majka)	7,087	2,768	0,271	2,560*	
	Restriktivna kontrola (majka)	4,199	2,278	0,211	1,843	
	Popustljivost (majka)	-0,679	1,499	-0,046	-0,453	
	Roditeljska podrška (otac)	1,935	1,589	0,126	1,218	
	Restriktivna kontrola (otac)	-0,834	1,893	-0,052	-0,441	
	Popustljivost (otac)	1,123	1,172	0,098	0,959	
		<i>R</i> ²	<i>R</i> ² _{kor.}	<i>df</i> ₁	<i>df</i> ₂	<i>F</i>
	1	0,095	0,076	2	100	5,199*
	2	0,233	0,167	8	100	3,498*

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

Provedbom posljednje regresijske analize utvrđen je statistički značajan doprinos oba koraka postavljenog modela u predviđanju varijance upravljanja i regulacije emocijama kod srednjoškolaca. U prvom koraku modela koji se pokazao značajnim ($F=5,199$; $p<0,05$) vidljiv je i značajan doprinos varijable spola ($\beta=0,244$, $p<0,05$), i dobi ($\beta=-0,203$, $p<0,05$), sudionika u predviđanju rezultata. Drugi korak koji je uključivao i varijable roditeljskog ponašanja koje su procjenjivali adolescenti donosi još jednu značajnu varijablu bloka, a to je podrška majke koja je značajnost pokazala i u testiranju doprinosa i u prethodno navedenim primjerima. Ovakav je blok nezavisnih prediktorskih varijabli u prvom koraku doprinosio predviđanju 7,6% varijance sposobnosti upravljanja i regulacije emocijama, a u drugom koraku taj doprinos objašnjenju varijance rezultata iznosio je 16,7%.

Tablica 7 prikazuje podatke koji odgovaraju na peti postavljeni istraživački problem tj. prikazuju raspodjelu stilova privrženosti kod sudionika ovog istraživanja.

Tablica 7. *Raspodjela sudionika istraživanja po oblicima privrženosti*

	Frekvencija	Kumulativni postotak
Sigurna privrženost	37	36,6
Zaokupljena privrženost	27	63,4
Plašljiva privrženost	23	86,1
Odbijajuća privrženost	14	100,0
Ukupno	101	

S obzirom na skalu Inventar iskustava u bliskim vezama, korištenu u istraživanju, definiraju se dva obrasca, anksioznost i izbjegavanje, pomoću kojih su se izdvajali stilovi privrženosti. Kako je moguće vidjeti u tablici najveći postotak čine sudionici sa sigurnim stilom privrženosti, njih 36,6%, dok ostalih 63,3% sudionika imaju jedan od tri nesigurna obrasca privrženosti. Najistaknutijim stilom od njih pokazao se zaokupljeni stil privrženosti (26,8%), zatim plašljivi (22,7%) i najmanje zastupljen, odbijajući stil privrženosti, koji je prisutan kod 13,9% sudionika.

5. Rasprava

5.1. Povezanost roditeljskog ponašanja i stilova odgoja, emocionalnih kompetencija i privrženosti adolescenata

S ciljem odgovora na prvi istraživački problem provedena je analiza povezanosti varijabli, ljestvica i podljestvica uključenih u istraživanje; Upitnika roditeljskog ponašanja, Upitnika emocionalne kompetentnosti te Inventara iskustava u bliskim vezama. Prve ispitivane povezanosti odnosile su se na podljestvice Upitnika roditeljskog ponašanja, zasebno za očeve i za majke. Ispitivanje povezanosti roditeljske podrške, majke i oca potvrdilo je očekivanja kada je riječ o korelaciji sa podljestvicama i ukupnim rezultatom na Upitniku emocionalne kompetentnosti. Roditeljska podrška bila je značajno pozitivno povezana sa svim varijablama usmjerenim na emocionalnu kompetentnost. U skladu s očekivanjima, veće razine brige i topline koje su adolescenti percipirali od strane svojih roditelja bili su povezani i s višim percipiranim sposobnostima kada je riječ o emocionalnoj kompetentnosti. Tome u prilog ide i istraživanje Klarin (2002, prema Valić i Brajša-Žganec, 2018) u kojem se navodi kako djeca čiji su odnosi s roditeljima procijenjeni kvalitetnijima lakše upravljaju svojim emocijama, jednostavnije ih izražavaju, što doprinosi većem broju kvalitetnih odnosa sa svojom vršnjačkom skupinom. Na sličan način, istraživanje Bilić i suradnika (2012) prikazalo je kako djeca čiji roditelji koji nisu odgovarali na njihove potrebe, nisu pokazivali brigu i toplinu u odnosu, za posljedicu su imala lošiji obrazac suočavanja s emocijama i težu uspostavu regulacije emocija. Osim toga jedno je istraživanje pokazalo kako roditelji koji kroz podršku potiču djecu na pokazivanje emocija u ranom djetinjstvu istovremeno razvijaju i njihove sposobnosti lakšeg imenovanja emocija u adolescentnoj i mlađoj odrasloj dobi (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Osim povezanosti sa varijablama koje se odnose na emocionalnu kompetentnost, ispitivala se i povezanost roditeljske podrške majke i oca sa dimenzijama privrženosti u partnerskim odnosima adolescenata. Dobiveni su rezultati samo djelomično potvrdili hipoteze. U skladu s očekivanjima utvrđena je negativna korelacija između roditeljske podrške koju pruža otac i anksioznosti kao dimenziji privrženosti u partnerskim odnosima, povezanost podrške majke sa ispitivanim dimenzijama privrženosti nije potvrđena, kao ni povezanost podrške oca s dimenzijom izbjegavanja. Kako bi se objasnili ovakvi rezultati istraživanja potrebno je razjasniti na koji način se razlikuju dimenzije privrženosti kada je u pitanju osnova uspostave privrženosti. Brennan i suradnici (1998, prema Kamenov i Jelić, 2003) navode kako se anksioznost ogleda kroz model o sebi, a izbjegavanje kroz model o

drugima. U tom smislu anksioznost bi predstavljala internalizirani problem pojedinca koji se vidi kroz povećanu potrebu za uspostavom bliskosti, ali s istovremenim strahom od napuštanja koji takvu bliskost onemogućuje. Suprotno, izbjegavanje koje pojedinac primjenjuje pri uspostavi bliskih partnerskih odnosa usmjerava se na „van“, a karakterizirano je neugodom koja se povezuje s osjećajem bliskosti ili ovisnosti o drugoj osobi. Osim pozadine uspostave privrženosti važno je naglasiti i nejednakost broja muških i ženskih ispitanika u uzorku, 67.3% sudionika je ženskog spola, a svega 32.7% sudionika je muškog spola, kao i mali broj sudionika istraživanja. Spomenute karakteristike uzorka i korištena mjere ispitivanja privrženosti u istraživanju mogu donekle objasniti neočekivane rezultate povezanosti. Tako je istraživanje Klarin i Đerđa (2014) pokazalo kako u pogledu percepcije roditeljskog ponašanja sudionice postižu više rezultate u području internaliziranih problema, od kojih se anksioznost ističe kao vodeća. Osim navedenog, spomenuto istraživanje pokazalo je i višu povezanost internaliziranih problema kod djevojaka s procjenom ponašanja očeva nego majki. Gledajući sve spomenuto, obrnuti zaključci od očekivanih mogu se pripisati nejednakom omjeru spolova u istraživanju i činjenici da je veći broj sudionica u istraživanju mogao uzrokovati značajne rezultate povezanosti koji su za njih karakteristične, a to su problemi u kontekstu modela o sebi i više povezanosti ponašanja sa percipiranim ponašanjem očeva u odgoju.

Osim ispitivanja povezanosti roditeljske podrške kao dimenzije u ponašanju ispitivala se i povezanost restriktivne kontrole i popustljivosti u odgoju sa elementima privrženosti. Dobivene su očekivane pozitivne povezanosti sa dimenzijom anksioznosti, kada se podljestvica restriktivne kontrole odnosila i na očeve i na majke. Ponovno, povezanost psihološke kontrole očeva i majki nije značajna po pitanju dimenzije izbjegavanja. Istraživanje Klarin i Đerđa (2014) ističe slične zaključke u kojima je roditeljsko ponašanje karakterizirano prijetnjama, manipuliranjem i kritikama, kao modelom uspostave kontrole, bilo povezano sa internalizacijom brojnim problemima internalizirane podloge, kao što je anksioznost u partnerskim odnosima. Kod podljestvice popustljivosti utvrđena je pozitivna korelacija popustljivosti majke sa restriktivnom kontrolom oca, ali i negativna korelacija popustljivosti očeva sa restriktivnom kontrolom očeva. Ovakvi rezultati nisu u skladu s hipotezama, budući da prijašnja istraživanja pokazuju kako su adolescenti skloni procjenjivati ponašanje očeva i majki u odgoju slično. Takva istraživanja utvrdila su pozitivne korelacije među ispitivanim ponašajnim obilježjima odgoja majki i očeva (Winsler i sur., 2005). Razlog sličnosti u procjeni ponašanja očeva i majki u odgoju može biti posljedica sve manjih tradicionalnih razlika u ulozi muškaraca i žena u odgoju djece (Peterson i Rollins, 1987).

Povećanje broja zaposlenih majki donosi veću uključenost očeva u odgoj i pomaže brisanju razlika u odgoju prošlih generacija. Rezultati ovog istraživanja ukazuju na percepciju nesklada u odgoju koji primjenjuju očevi i majke, a kao bi se uočio izvor nesklada, potrebno je obratiti pažnju i na mjesto života sudionika israživanja. Radi se o manjem ruralnom mjestu, gdje su još uvijek, u smislu odgoja djece, razlike u ulogama majki i očeva naglašenije (Miljević-Riđički i sur., 2011).

Posljednje ispitivane povezanosti odnosile su se na dimenzije u formiranju privrženosti i podljestvice procjene emocionalnih kompetencija adolescenata. Djelomično su potvrđene postavljene hipoteze, na način da je dimenzija izbjegavanja značajno negativno korelirala sa sposobnosti izražavanja i imenovanja emocija, uočavanja i razumijevanja emocija te upravljanja i regulacije emocijama. Utvrđena je i pozitivna povezanost s ukupnim rezultatom Upitnika emocionalne kompetentnosti, dok kod dimenzija anksioznosti nisu utvrđene značajne povezanosti, ali su očekivanog negativnog smjera. Ovakve je rezultate pokazalo i istraživanje Jozića i suradnika (2011) u kojem su oni sudionici koji su prikazivali više intime u bliskim odnosima također lakše i točnije izražavali svoje emocije, te su izvještavali i o nižim sklonostima izbjegavanja bliskih kontakata. Budući da niske razine anksioznosti i izbjegavanja formiraju siguran tip privrženosti, ovakvim rezultatima ide u prilog i činjenica kako je istraživanje Hamarta i suradnika (2009) prikazalo pozitivnu korelaciju između sigurne privrženosti pojedinaca i viših rezultata na svim podljestvicama koje su ispitivale emocionalnu kompetentnost. Neznačajna povezanost dimenzije anksioznosti i emocionalnih kompetencija dobivena je i u istraživanju Kafetsios (2004). Osim toga, u navedenom je istraživanju pokazano kako je zaokupljena privrženost (karakterizirana visokom anksioznošću u odnosu) bila značajno povezana jedino sa sposobnosti uočavanja i razumijevanja emocija.

5.2. Spol, dob i emocionalne kompetencije

S ciljem odgovora na drugi istraživački problem provedena je analiza varijance rezultata na Upitniku emocionalne kompetentnosti i pripadajućih podljestvica s obzirom na dob i spol sudionika. Dobiveni rezultati doprinosa spola u objašnjenju varijance kriterijskih varijabli djelomično su potvrdili hipoteze istraživanja. Promatrajući podatke dobivene korištenom analizom, zaključuje se kako je značajan doprinos spola u objašnjenju rezultata vidljiv isključivo kod sposobnosti regulacije i upravljanja emocijama, pri čemu su sudionice postizale više rezultate. Na svim ostalim podljestvicama, ali i u ukupnom rezultatu na koji odražava ukupnu emocionalnu kompetentnost, nije dobivena statistička značajnost doprinosa

varijable spola objašnjenju varijance emocionalnih kompetencija. Ovakvom zaključku u prilog ide istraživanje Extremera i sur. (2007) u kojem su rezultati pokazali kako žene češće sebe procjenjuju kompetentnijima u području prepoznavanja emocija od muškaraca. Sanchez-Nunez i suradnici (2008) u svojem istraživanju rekli su da se razlike ne mogu objasniti samo pomoću manjih ili viših razina emocionalne kompetentnosti, nego treba uzeti u obzir i činjenicu da se jasnija razlika vidi tek onda kada su različite mjere procjene emocionalne kompetentnosti uzete u obzir. To se događa zbog tendencije da muškarci često iskazuju više razine emocionalne kompetencije kada je u pitanju samoprocjena, dok žene više rezultate pokazuju onda kada se koriste testovi učinka. Na taj način, sama operacionalizacija konstrukta mogla je doprinijeti smanjenim i neznčajnim razlikama u rezultatima, koje su se pokazale i u istraživanju Penić (2019) upotrebom Upitnika emocionalne kompetentnosti UEK-45 (Takšić, 2002) na populaciji adolescenata. Smanjene razlike adolescentica i adolescenata treba staviti i u kontekst pandemije, budući da su žene sklonije slabijoj kontroli neugodnih emocija, što može dovoditi do snižene procjene vlastitih emocionalnih kompetencija (Takšić, 2003).

Promatrajući rezultate koji se odnose na doprinos varijable dobi u objašnjenju varijance rezultata Upitnika emocionalne kompetentnosti i podljestvicama upitnika vidljiv je izostanak doprinosa samo u varijabli izražavanja i imenovanja emocija. Ovakvi su nalazi dobiveni i u istraživanju Brajše-Žganec i Hanzec (2015) gdje je prikazano kako se rezultati u području sposobnosti kontrole, imenovanja i uočavanja emocija objašnjavaju s dobi sudionika istraživanja. Razlika s obzirom na rezultate prijašnjih istraživanja vidljiva je u području sniženih rezultata s porastom dobi sudionika u sposobnosti izražavanja i imenovanja emocija, upravljanja i regulacije emocija, uočavanja i razumijevanja emocija, kao i ukupne emocionalne kompetentnosti. Ovakav se rezultat koji ukazuje na sniženje navedenih sposobnosti s porastom dobi može objasniti činjenicom kako su treći razredi srednje škole pretjetno opterećeni količinom obaveza što može dovesti do smanjene kontrole vlastitih emocija i ostvarenja nižih rezultata (Šipek, 2022). Osim toga, Šipek ističe (2022) kako problem može biti i u primjeni upitnika koji odražava mjere samoprocjene emocionalnih kompetencija. Prisutnost trajanja kognitivnog razvoja u ovoj dobi mogla bi dovesti do manje mogućnosti uvida u sposobnosti koje se procjenjuju. Dobivene rezultate potrebno je sagledati i s aspekta globalne pandemije koja je relativno nedavno zadesila svijet. Generacija kojoj pripada testirani treći razred srednje škole u početku pandemije nalazila se na prelasku iz osnovne u srednju školu. Najnovija istraživanja utjecaja globalne pandemije na djecu i mlade pokazuju brojne negativne posljedice. Covid-19 pandemija povezuje se sa zatvaranjem, izoliranjem i promjenom svakodnevice za sve pojedince diljem svijeta. Empirijski podaci

prve godine pandemije utvrdili su kako navedene promjene mogu dovesti do smanjenja u socio-emocionalnom razvoju, narušenom mentalnom zdravlju te općenito smanjenoj dobrobiti mladih, koja se povezuje i sa njihovom procjenom emocionalnosti (Ravens-Sieberer i sur., 2021; Lory i Landolt, 2021).

5.3. Doprinos roditeljskog ponašanja, spola i dobi sudionika u predviđanju emocionalne kompetentnosti sudionika istraživanja

Predviđanje ukupnog rezultata na Upitniku emocionalne kompetentnosti pomoću varijabli koje se odnose na roditeljsko ponašanje i njihove stilove odgoja, te pomoću spola i dobi potvrdilo je unaprijed pretpostavljena očekivanja istraživanja. Model se pokazao značajnim u oba koraka. U prvom su koraku u analizu uključeni dob i spol sudionika koji su objasnili nešto više od 4% varijance emocionalnih kompetencija adolescenata. Uz značajan samostalan doprinos varijable dobi u objašnjenju varijance u ovom koraku modela. Ovakav rezultat ne čudi, budući da su brojna istraživanja potvrdila ovisnost socijalnih i emocionalnih karakteristika o dobi sudionika istraživanja, pa tako i istraživanje Brajše-Žganec i Hanzec (2015) u kojem se navodi kako se emocionalne kompetencije povećavaju s dobi, no Šipek (2022), govoreći o srednjoškolskoj populaciji također ističe kako je bitno obratiti pažnju na moguće niže rezultate u drugačijim dobnim skupinama od očekivanog, budući da taj rezultat može biti prividno smanjen djelovanjem brojnih drugih faktora.

Uključivanjem varijabli roditeljskog ponašanja oca i majke i taj korak modela postaje značajan, objašnjavajući 14,3% varijance zajedno sa dobi i spolom sudionika. Ovakav rezultat potvrdio je očekivano, budući da stilovi odgoja, formirani iz ponašanja roditelja, u prijašnjim istraživanjima također pokazuju doprinos u predviđanju variranja emocionalnih kompetencija. Tako je i istraživanje Klarin (2006) navodi kako autoritativni stil odgoja dovodi do viših emocionalnih i socijalnih kompetencija, te do bolje regulacije emocija. Za razliku od njega autoritarni stil odgoja, navodi Klarin (2006) može voditi u brojna neprilagođena ponašanja, sniženi broj socijalnih kontakata, smanjenu mogućnost održavanja partnerskih odnosa kao posljedicu smanjene razine prepoznavanja vlastitih, ali i tuđih emocija. Permisivni stil, kao i autoritarni, ističe Klarin (2006) može dovesti do značajno sniženih razina kompetencija, posebice u području regulacije i kontrole emocija. Posljednji, indiferentni odgojni stil pokazuje brojne implikacije na ponašanje pojedinaca i na njegov emocionalni život. Za primjer, jedno je istraživanje pokazalo kako djeca čiji su roditelji kao odgojni stil primjenjivali indiferentni, pokazuju niske razine kontrole vlastitih emocija, pa se mogu doimati neposlušnima (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

Ovaj je model varijabli testiran je dodatno za svaku od podljestvica Upitnika emocionalne kompetentnosti. Predviđanja na subljestvici uočavanja i razumijevanja emocija pokazala su značajan samo prvi korak modela značajnim u predviđanju varijance rezultata u iznosu od 4,6% . Rezultati koji su samo djelomično u skalu sa hipotezama mogu se objasniti podatkom da su stilovi odgoja, formirani iz ponašanja roditelja, u prošlim istraživanjima veći doprinos prikazivali u slučaju regulacije emocija i njihovom imenovanju, nego u samom prepoznavanju emocija kod sebe, ali i kod drugih ljudi (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Na taj način, testiranje modela na subljestvici izražavanja i imenovanja emocija pokazuje značajnost upravo drugog koraka, koji je u analizu uključio roditeljsko ponašanje, u predviđanju 11,6% varijance rezultata druge testirane podljestvice. Treća podljestvica, pokazala je kao rezultate kao i kod testiranja ukupnog rezultata na Upitniku emocionalne kompetentnosti adolescenata. Značajna su bila oba koraka, a uspješnost predviđanja kombinacije ovih nezavisnih varijabli iznosila je 16,7% za drugi korak.

5.4. Raspodjela sudionika po stilovima privrženosti

Kako bi se odgovorilo na posljednji istraživački problem provela se analiza frekvencija sudionika u određenim istraživanim stilovima privrženosti. Ovakva raspodjela frekvencija nije bila očekivana za ispitivanu populaciju. Manje od 50% sudionika u istraživanju izvještava kako ima siguran obrazac privrženosti. Ovakav postotak dobiven je u istraživanju na kliničkoj populaciji (Wedekind i sur., 2013). Autor je istraživao obrasce privrženosti na populaciji liječenih alkoholičara. Rezultat od svega 33% sigurno privrženih pojedinaca na spomenutoj kliničkoj populaciji objašnjavaju pomoću visokih dimenzija anksioznosti o kojoj izvještavaju sudionici, kao i o sniženim razinama kognitivnih obrazaca nošenja s anksioznosti koju trenutno osjećaju. Moguć izvor anksioznosti sudionika ovog istraživanja, koji je mogao dovesti do ovakvih neočekivanih rezultata u kontekstu privrženosti svakako može biti vrijeme u kojem živimo. obraćajući pažnju na nedavnu Covid-19 pandemiju svakako treba spomenuti i empirijske podatke brojnih istraživanja koja pokazuju izvještaje adolescenata o narušenom emocionalnom i mentalnom zdravlju kao i o osjećaju smanjene osobne dobrobiti koja im je svakako mogla prouzročiti povišene razine anksioznosti, a strah od nepoznatog smanjenu razinu racionaliziranog nošenja s cijelom situacijom (Ravens-Sieberer i sur., 2021; Lory i Landolt, 2021). Još je važno za napomenuti kako su se stilovi privrženosti formirali na osnovi odgovora sudionika o odnosima u partnerskim vezama. Iako se iz uzorka isključio prvi razred srednje škole zbog pretpostavke kako još uvijek nisu ostvarili partnerski odnos koji je trajao dovoljno dugo da kako bi

omogućio procjenu vlastite privrženosti u partnerskim odnosima, postoji mogućnost kako i ostatak uzorka još uvijek nije ostvario partnerski odnos na osnovu kojega mogu donositi samoprocjene. Vrlo je bitno obratiti pažnju na razdoblje u kojem su sudionici testirani, jer upravo to razdoblje predstavlja rješavanje pitanja identiteta. Tako je istraživanje Lebdina-Manzoni i Lotar (2011) prikazalo kako samopoimanje sebe u odnosima, i razrješavanje tog pitanja identiteta uvelike ovisi o tome jesu li ili nisu još uvijek ostvarili partnerski odnos. Ukoliko jesu i doživljavaju ga ispunjavajućim oni tada grade pozitivnu sliku o sebi po tom pitanju, a ukoliko ga nisu doživjeli ili imaju određena negativna iskustva moguće je da će osjećati slabije razine privrženosti.

5.5. Prednosti, ograničenja i prijedlozi za buduća istraživanja

Rezultati ovog istraživanja pretpostavljeno doprinose razjašnjenju važnosti stilova roditeljstva na formiranje stilova privrženosti, ali i na kasnije emocionalne kompetencije adolescenata. Unatoč različitim rezultatima od unaprijed očekivanih, važnost ove teme ogleda se u tome da su istraživani konstrukti bitni za svakodnevno funkcioniranje pojedinaca. Emocionalne kompetencije, iskustva u bliskim odnosima, ali i stilovi odgoja kojima su izloženi mogu biti i zaštitni, ali i rizični faktori za snalaženje u stvarnom svijetu. Iz tog razloga, čak i nalazi koji nisu bili u skladu sa očekivanjima, a pokazuju snižene razine emocionalnih kompetencija ili procjenu roditeljskog odgoja nekonzistentnim i hladnim mogu doprinjeti isticanju važnosti brojnih preventivnih programa koji će za zadatak imati jačanje socio-emocionalnih vještina, razvoj vještina odgoja, a koje mogu značajno doprinijeti funkcioniranju u svakodnevnici. Ruiz-Aranda i sur. (2012, prema Šipek, 2022) u svojem istraživanju pokazali su kako programi koji služe razvoju emocionalne kompetentnosti dovode do poboljšanja mentalnog zdravlja adolescenata, pa čak i u mjerenju koje se provelo 6 mjeseci nakon završetka provedbe programa. Ovakvi nalazi upućuju i na važnost obraćanja pažnje na trenutne okolinske čimbenike, poput utjecaja trenutne pandemije na konstrukte istraživane na populaciji adolescenata (Ravens-Sieberer i sur., 2021) .

Unatoč važnosti istraživane teme postoje i metodološka, kao i druga ograničenja provedenog istraživanja, a kao takva mogla su utjecati na rezultate spomenutog istraživanja. Istraživanje je provedeno na relativno malom, prigodnom uzorku sudionika (N=101) što u analizama dovodi do ograničavanja donošenja zaključaka o populaciji na temelju dobivenih rezultata. Osim navedenog, svi istraživani konstrukti ispitivani su pomoću mjera samoprocjene sudionika, što je moglo uzrokovati promjene rezultata po dobnim skupinama sudionika koje nisu izazvane stvarnom promjenom istraživanog konstrukta u toj dobi, već

različitostima u procjeni vlastitih sposobnosti s obzirom na dob. Osim toga mjere samoprocjene često mogu dovesti i do davanja socijalno poželjnih odgovora, što se pokušalo izbjeći uputom u kojoj je sudionicima zajamčena anonimnost rezultata i od njih se tražila najveća moguća razina iskrenosti u odgovaranju. Jedan od mogućih nedostataka istraživanja svakako se veže i uz rezultate o stilovima privrženosti adolescenata, koji su moguće takvi kao posljedica izostanka partnerskog odnosa u dobi sudionika kada je istraživanje provedeno. Svi spomenuti metodološki nedostaci ostavljaju prostor za buduća istraživanja na istu temu, koja će uključivati veći broj adolescenata, kao i mjere procjene drugih na zadanim upitnicima. Još jedna od stvari koja je podložna promjeni svakako je i mogućnost upotrebe druge skale koja će testirati trenutne obrasce privrženosti, a odnosila bi se na privrženost u odnosu s prijateljima, a ne ljubavnim partnerima. Ukoliko se koristi Inventar iskustava u bliskim vezama za partnere preporučljivo je istraživati starije adolescente.

6. Zaključak

Na uzorku koji se sačinjavao od ukupno 101 sudionika istraživanja, učenika Opće i Matematičke Gimnazije Županja ispitivane su pretpostavke o njihovoj emocionalnoj kompetentnosti, procjenama roditeljskih ponašanja, kao i njihovih obrazaca privrženosti u partnerskim odnosima. Iako rezultati u određenom dijelu nisu potvrdili unaprijed postavljene hipoteze, postigli su se sljedeći zaključci. Povezanosti među varijablama ispitivanim u istraživanju pokazali su kako je roditeljsko ponašanje, specifično roditeljska podrška, bila pozitivno korelirana sa svim varijablama koje su se odnosile na emocionalne kompetencije adolescenata. Pokazatelji brižnosti i topline o kojoj učenici izvještavaju u odgoju bila je povezana sa njihovim sposobnostima prepoznavanja, razumijevanja i regulacije emocijama. Značajna povezanost procjene roditeljskog ponašanja i dimenzija privrženosti potvrdila je očekivanja u odnosu roditeljske podrške koja se odnosila na očeve i anksioznosti u odnosima, u negativnom smjeru. Posljednje ispitivane povezanosti odnosile su se na povezanost onoga što smatramo emocionalnom kompetentnosti sa odrednicama partnerskih odnosa kod adolescenata. Dimenzija izbjegavanja u odnosima u ovom je istraživanju bila značajno negativno povezana sa svim komponentnama istraživanim u području emocionalnosti, dok se kod dimenzije anksioznosti, također negativne korelacije, nisu pokazale značajnima.

Nadalje, ispitivane su razlike među rezultatima Upitnika emocionalne kompetentnosti i njegovih podljestvica. Razlike u rezultatima varirane su pomoću spola sudionika i razreda

kojem su pripadali u trenutku rješavanja. Osim navedenog, ispitivana je i interakcija spomenute dvije varijable na ukupan rezultat, kao i na rezultate na podljestvicama korištenog Upitnika. Nalazi ove provedene analize nisu utvrdili značajan doprinos spola i dobi, kao ni njihove interakcije, osim u slučaju podljestvice regulacije i upravljanja emocijama. U rezultatima navedene podljestvice prikazano je značajno variranje kao posljedica efekata razreda i spola.

Osim navedenog, pokušao se utvrditi i doprinos određenih ispitivanih varijabli u istraživanju na predviđanje ukupnog rezultata na Upitniku emocionalne kompetentnosti. Model koji je po koracima uključivao dob i spol sudionika, njihove procjene roditeljskog ponašanja, ali i dimenzije njihove privrženosti uspješno je predviđao 30% varijance ukupnog rezultata koji su sudionici ostvarili na Upitniku emocionalne kompetentnosti. Spol i dob učenika, stilovi odgoja kao i formirani stil privrženosti određivali su njihovu procjenu vlastitih sposobnosti u području emocionalnosti.

Za kraj proučavana je i raspodjela sudionika po stilovima privrženosti, formiranim iz dvije proučavane dimenzije privrženosti, anksioznosti i izbjegavanja. U ovom su testu pokazani rezultati koji nisu slijedili postavljena očekivanja. Proučavana populacija srednjoškolaca imala je ispod 50% sudionika koji su izvještavali siguran obrazac privrženosti, a ostali se postotak dijelio na tri vrste nesigurnih stilova privrženosti.

Zaključno, rezultati ovog istraživanja, za posljedicu određenih metodoloških nedostataka imali su nedosljednosti po pitanju ispunjenja postavljenih hipoteza. Ograničenje istraživanja vidljivo u malom uzorku sudionika istraživanja koji je doveo do ograničene mogućnosti donošenja zaključaka o istraživanoj temi. Unatoč navedenom, istraživanje može pomoći u razumijevanju određenih promjena koje se događaju među srednjoškolskom populacijom. Uzimajući u obzir okvir vremena u kojem trenutno žive, promjene u načinima odgoja, ali i povećane razine anksioznosti kao posljedice trajanja pandemije. Ovakvo istraživanje može poslužiti kao temelj za orijentiranje na povećanje emocionalnih kompetencija kod srednjoškolaca, kao i na edukacije o odgoju i važnosti roditeljskog ponašanja u daljnjem životu djece.

7. Literatura

- Ainsworth, M. D. S. (1969). Object relations, dependency, and attachment: A theoretical review of the infant-mother relationship. *Child Development*, 40(4), 969-1025. <https://doi.org/10.2307/1127008>
- Bartholomew, K. (1997). The ties that bind: On the development of affectional bonds in couple relationships. *Applied & Preventive Psychology*, 6(3), 123-144. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.4.2.132>
- Bakermans-Kranenburg, M. J., i van IJzendoorn, M. H. (2009). The first 10,000 Adult Attachment Interviews: Distributions of adult attachment representations in clinical and non-clinical groups. *Attachment & human development*, 11(3), 223-263. <https://doi.org/10.1080/14616730902814762>
- Berk, E., L., 2008: *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. Naklada Slap. <https://www.scribd.com/document/363463494/Psihologija-Cjeloživotnog-Razvoja-Laura-e-Berk#>
- Bilić, V., Balić Šimrak, A., i Kiseljak, V. (2012). Nevizualni poticaji za dječje likovno izražavanje i razvoj emocionalne pismenosti. *Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*. 18(68), 2-5. <https://hrcak.srce.hr/file/183084>
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment*. Basic Books. https://mindsplain.com/wp-content/uploads/2020/08/ATTACHMENT_AND_LOSS_VOLUME_I_ATTACHMENT.pdf
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and Loss: Vol. 2. Separation: Anxiety and Anger*. Basic Books. <https://www.pdfdrive.com/separation-anxiety-and-anger-attachment-and-loss-vol-2-e157008055.html>
- Brajša-Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj: emocionalni i socijalni razvoj*. Naklada Slap. <https://www.nakladaslap.com/public/docs/knjige/DijeteIObitelj-emocsocrazvoj%20-%201%20poglavlje.pdf>
- Brajša-Žganec, A., Hanzec, I. (2015). Self-Regulation, Emotion Understanding and Aggressive Behaviour in Preschool Boys. *Croatian Journal of Education*. 17(1), 13-24. <https://hrcak.srce.hr/file/202935>
- Čudina-Obradović, M., i Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Golden marketing-Tehnička knjiga.
- Daniel, E., Schiefer, D., Möllering, A., Benish-Weisman, M., Boehnke, K., i Knafo, A. (2012). Value differentiation in adolescence: The role of age and cultural complexity. *Child Development*. 83(1), 322-336. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2011.01720.x>
- Denham, S. A., Mitchell-Copeland, J., Strandberg, K., Auerbach, S., i Blair, K. (1997). Parental contributions to preschoolers' emotional competence: Direct and indirect effects. *Motivation and emotion*. 21, 65-86. <https://doi.org/10.1023/A:1024426431247>
- Đuranović, M. (2014). Rizično socijalno ponašanje adolescenata u kontekstu vršnjaka. *Školski vjesnik: časopis za pedagogijsku teoriju i praksu*, 63(1-2), 119-132. <https://hrcak.srce.hr/file/183534>
- Erikson, E. H., (2008.) *Identitet i životni ciklus*. Zavod za udžbenike. http://psiholognapoziv.weebly.com/uploads/9/5/8/1/9581579/erik_erikson_identitet_i_zivotni_ciklus.pdf

- Extremera, N., Durán, A., i Rey, L. (2007). The moderating effect of trait meta-mood and perceived stress on life satisfaction. *Personality and Individual Differences*. 42(4), 845-855. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2006.08.017>
- Fulgosi, A. (1997). *Psihologija ličnosti-IV izdanje*. Školska knjiga. <https://www.scribd.com/doc/193237760/Dr-Ante-Fulgosi-Psihologija-Licnosti-Teorije-i-Istrazivanja-Razvojna-Psihologija>
- Hajncel, L., i Vučenović, D. (2013). Pojava konstrukta emocionalne inteligencije. *Suvremena psihologija*. 16(1), 95-113. https://www.researchgate.net/profile/Ljerk-Hajncel/publication/286104971_Emotional_intelligence_Theory_and_measurement_20_years_after/links/5b26aeca458515270fd5a17e/Emotional-intelligence-Theory-and-measurement-20-years-after.pdf
- Hamart, S., Thompson, R. A., i Desjardins, C. D. (2009). Attachment and socioemotional outcomes in late adolescence: The roles of early emotion regulation and maternal negativity. *Journal of Youth and Adolescence*. 38(3), 341-353. <https://doi.org/10.1007/s10964-008-9307-6>
- Hazan, C., i Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*. 52(3), 511-524. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.52.3.511>
- Hazan, C., i Shaver, P. R. (1994). Attachment as an organizational framework for research on close relationships. *Psychological Inquiry*. 5(1), 1-22. https://doi.org/10.1207/s15327965pli0501_1
- Hodžić, A., Bijelić, N. i Cesar, N. (2003): *Spol i rod pod povećalom: priručnik o identitetima, seksualnosti i procesu socijalizacije*. Cesi.
- Holmes, J. G., i Johnston, L. (2009). Adult attachment and romantic partner preference: A review. *Journal of Social and Personal Relationships*. 26(6-7), 833-852. <http://dx.doi.org/10.1177/0265407509345653>
- Jozić, S., Milas, G., i Mlačić, B. (2011). Odnos eriksonovih osnovnih snaga ličnosti, emocionalne kompetentnosti i privrženosti prema ljubavnim partnerima u osoba mlade odrasle dobi. *Društvena istraživanja*, (113). <https://hrcak.srce.hr/file/107801>
- Kafetsios, K. (2004). Attachment and emotional intelligence abilities across the life course. *Personality and Individual Differences*. 37(1), 129-145. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2003.08.005>
- Kamenski, Ž., i Jelić, M. (2013). Validacija hrvatske verzije Inventara iskustava u bliskim vezama. *Suvremena psihologija*. 16(1), 39-53. <https://hrcak.srce.hr/3229>
- Keresteš, G., Brković, I., Kuterovac Jagodić, G., i Greblo, Z. (2012). Razvoj i validacija upitnika roditeljskog ponašanja. *Suvremena psihologija*. 15(1), 23-41. <https://hrcak.srce.hr/file/126115>
- Klarin, M. (2002). Dimenzije obiteljskih odnosa kao prediktori vršnjačkim odnosima djece školske dobi. *Društvena istraživanja*. 11(60-61), 805-822. <https://hrcak.srce.hr/file/30817>
- Klarin, M. (2006). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu: roditelji, vršnjaci, učitelji-kontekst razvoja djeteta*. Naklada Slap.
- Klarin, M. i Đerić, I. (2014). Utjecaj kvalitete roditeljske komunikacije na kvalitetu partnerskih odnosa. *Suvremena psihologija*. 17(2), 153-167. <https://hrcak.srce.hr/file/362759>
- Lacković-Grgin, K. (2006). *Psihologija adolescencije*. Naklada Slap.

- Lebedina-Manzoni, M., i Lotar, M. (2011). Percepcija sebe kod adolescenata u Hrvatskoj. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*. 19(1), 39-50. <https://hrcak.srce.hr/66524>
- Linville, D., Chronister, K., Dishion, T., Todahl, J., Miller, J., Shaw, D., ... i Wilson, M. (2010). A longitudinal analysis of parenting practices, couple satisfaction, and child behavior problems. *Journal of marital and family therapy*, 36(2), 244-255. <https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.2009.00168.x>
- Lorenzini, N., i Fonagy, P. (2013). Attachment and personality disorders: A short review. *Focus*, 11(2), 155-166. <https://doi.org/10.1176/appi.focus.11.2.155>
- Lory, C., i Landolt, M. A. (2021). The impact of the COVID-19 pandemic on the mental health of healthcare professionals. *Current Opinion in Psychiatry*. 34(6), 639-645. <https://doi.org/10.1097/YCO.0000000000000722>
- Lovrić, Z. (2021). *Utjecaj kvalitete obiteljskih odnosa i stilova roditeljstva na probleme u ponašanju adolescenata*. Diplomski rad. Osijek: Sveučilište Josipa Juraja Strossmayera. Filozofski fakultet: Odsjek za pedagogiju. <https://repositorij.ffos.hr/islandora/object/ffos:5073>
- Luo, S., i Klohnen, E. C. (2005). Assortative mating and marital quality in newlyweds: A couple-centered approach. *Journal of Personality and Social Psychology*. 88(2), 304-326. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.88.2.304>
- Maras, A., Tominac, M. i Surać, V., (2012). *Stilovi roditeljstva*. <http://goo.gl/oOTMPH>
- Marshall, S. W., Albery, I. P., i Frings, D. (2018). Who stays in addiction treatment groups? Anxiety and avoidant attachment styles predict treatment retention and relapse. *Clinical psychology & psychotherapy*, 25(4), 525-531. <https://doi.org/10.1002/cpp.2187>
- Mayer, J. D., Caruso, D. R., i Salovey, P. (2016). The ability model of emotional intelligence: Principles and updates. *Emotion review*. 8(4), 290-300. <https://doi.org/10.1177/1754073916639667>
- Meeus, W., Iedema, J., Maassen, G. i Engels, R. (2005). Separation-individuation, attachment styles, and the processing of attachment-related information: Three studies on the association between the working model construct and Bowlby's theory. *Journal of Counseling Psychology*. 52(3), 358-367. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.52.3.358>
- Mikulincer, M., Shaver, P.R. i Pereg, D. Attachment Theory and Affect Regulation: The Dynamics, Development, and Cognitive Consequences of Attachment-Related Strategies. *Motivation and Emotion* 27, 77-102 (2003). <https://doi.org/10.1023/A:1024515519160>
- Miliša, Z (2016). *Ciljana destrukcija braka i obitelji*. Despot Infinitus d.o.o. <http://www.hkv.hr/izdvojeno/vai-prilozi/m-o/zlatkomilisa/23934-z-milisa-ciljana-destrukcija-braka-i-obitelji.html>
- Miljević-Ridički, R., Pahić, T., i Vizek Vidović, V. (2011). Suradnja roditelja i škole u Hrvatskoj: sličnosti i razlike urbanih i ruralnih sredina. *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*, 49(2 (190)), 165-184. <https://doi.org/10.5673/sip.49.2.3>
- Ninčević, M. (2009). Izgradnja adolescentskog identiteta u današnje vrijeme. *Odgojne znanosti*. 11(1 (17)), 119-141. <https://hrcak.srce.hr/file/62699>
- Penić, A. (2019). Spol, emocionalna kompetentnost i neki pokazatelji akademske prilagodbe kod djece osnovnoškolske dobi. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*. 160(1-2), 85-104. <https://hrcak.srce.hr/file/327196>

- Peterson, G., i Rollins, B. C. (1987). Parenting styles and adolescent outcomes. *Journal of Marriage and Family*. 49(1), 93-106. <https://doi.org/10.2307/352510>
- Previšić, V. (2003). *Suvremeni učitelj: odgojitelj – medijator – socijalni integrator*. U: Ličina, B. (ur.), Učitelj – učenik – škola. Zbornik radova Znanstveno-stručnog skupa povodom 140 godina učiteljskog učilišta u Petrinji, Petrinja, VUŠ Petrinja i HPKZ Zagreb.
- Raboteg-Šarić, Z., Merkaš, M., i Majić, M. (2011). Nada i optimizam adolescenata u odnosu na roditeljski odgojni stil. *Napredak: časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*. 152(3-4), 373-388. <https://hrcak.srce.hr/70011>
- Ravens-Sieberer, U., Kaman, A., Erhart, M., Devine, J., Schlack, R., i Otto, C. (2021). Impact of the COVID-19 pandemic on quality of life and mental health in children and adolescents in Germany. *European Child & Adolescent Psychiatry*. 30(9), 1591-1604. <https://doi.org/10.1007/s00787-021-01726-5>
- Rena, R. Y., Wong, K. J. H., i Chang, J. (2013). Parenting styles and adolescents' achievement strategies. *Journal of Adolescence*. 36(2), 313-320. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2012.11.008>
- Rivers, S. E., Brackett, M. A., Reyes, M. R., Elbertson, N. A., i Salovey, P. (2019). Conceptualizing emotional intelligence: An exploration of the lay theory framework. *Journal of personality and social psychology*. 116(1), 149-178. <https://doi.org/10.1037/pspp0000159>
- Salovey, P., & Mayer, J. D. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*. 9(3), 185-211. <https://doi.org/10.2190/DUGG-P24E-52WK-6CDG>
- Sanchez-Nunez, M. T., Fernández-Baena, F. J., & Vera, M. (2008). Emotional intelligence as predictor of psychological well-being in adolescence. *Psicothema*. 20(1), 142-147. <https://doi.org/10.3390/ijerph16101720>
- Schmitt, D. P. (2002). Personality, attachment, and sexuality related to dating relationship outcomes: Contrasting three perspectives on personal attribute interaction. *British Journal of Psychology*. 93(1), 1-30. <https://doi.org/10.1348/014466602321149894>
- Šipek, G. (2022). *Emocionalna kompetentnost i stilovi suočavanja sa stresom kao prediktori depresivnosti*. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu. Fakultet hrvatskih studija: Odsjek za psihologiju. <https://repozitorij.hrstud.unizg.hr/islandora/object/hrstud:2940>
- Štimac, D., Profaca, B., & Buljan Flander, G. (2015). Dobne razlike u nekim obiteljskim i psihosocijalnim karakteristikama seksualno zlostavljane djece. *Socijalna psihijatrija*. 43(1), 0-35. <https://hrcak.srce.hr/file/230817>
- Takšić, V. (2000). *Konvergentna i divergentna valjanost Upitnika emocionalnih vještina i kompetentnosti*. Izlaganje na znanstvenom skupu XII Dani psihologije u Zadru.
- Takšić, V. (2002). *Upitnici emocionalne kompetentnosti*. U K. Lacković-Grgin, A. Proroković, V. Čubela i Z. Penezić (Ur.). *Zbirka psihologijskih ljestvica i upitnika* (str. 27–45). Zadar: Filozofski fakultet u Zadru. <https://morepress.unizd.hr/books/index.php/press/catalog/view/28/24/365>
- Takšić, V., Mohorić, T., i Munjas, R. (2006). Emocionalna inteligencija: teorija, operacionalizacija, primjena i povezanost s pozitivnom psihologijom. *Društvena istraživanja*. 15(4-5)(84-85)), 729- 752. <https://hrcak.srce.hr/file/16712>
- Ule, M. (1987): *Mladina in ideologija*. Ljubljana: Delavska enotnost. https://studentski.net/gradivo/umb_fif_so1_sml_sno_zapiski_02

- Valić, J., i Brajša-Žganec, A. (2018). Kvaliteta obiteljske interakcije i emocionalna kompetentnost kao odrednice agresivnog ponašanja djece školske dobi. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*. 159(1-2), 115-138. <https://hrcak.srce.hr/file/298547>
- Van den Akker, A. L., Prinzie, P., Deković, M., De Haan, A. D., Asscher, J. J., i Widiger, T. (2013). The development of personality extremity from childhood to adolescence: Relations to internalizing and externalizing problems. *Journal of personality and social psychology*. 105(6), 1038. <https://doi.org/10.1037/a0034441>
- Vejmelka, L. (2012). Neke determinante vršnjačkog nasilja u adolescenciji. *Ljetopis socijalnog rada*. 19(2), 215-240. <https://hrcak.srce.hr/file/140692>
- Velki, T. (2012). Uloga nekih obiteljskih čimbenika u pojavi nasilja među djecom. *Psihološki teme*. 21(1), 29-60. <https://hrcak.srce.hr/file/121683>
- Vučenović, D., i Hajncl, L. (2019). Utvrđivanje dimenzionalnosti i međusobnog odnosa varijabli klasične inteligencije i emocionalne inteligencije kao sposobnosti i kao osobine ličnosti u latentnom prostoru. *Suvremena psihologija*. 22(1), 87-101. <http://suvremena.nakladaslap.com/hr/articles/abstract/?id=2019-22-1-6>
- Zloković, J., i Čekolj, N. (2018). *Osnajivanje obitelji za razvoj pozitivnih odnosa*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
- Wedekind, D., Bandelow i B., Heitmann (2013). Attachment style, anxiety coping, and personality-styles in withdrawn alcohol addicted inpatients. *Subst Abuse Treat Prev Policy*. 8, 1. <https://doi.org/10.1186/1747-597X-8-1>
- Winsler, A., Madigan, A. L., i Aquilino, S. A. (2005). Correspondence between maternal and paternal parenting styles in early childhood. *Early Childhood Research Quarterly*. 20(1), 1-12. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2005.01.007>